

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΧΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Διαμεθοδικές Κοινωνικές Παρεμβάσεις σε Καταστάσεις Κρίσης»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: Διαμεθοδικές Προσεγγίσεις σε Μετακινούμενους Πληθυσμούς

**« Εγκαταλείποντας την ντουλάπα: τα στάδια του coming out ομοφυλόφιλων
γυναικών στην Ελλάδα, παράγοντες που το επηρεάζουν και συνέπειες»**

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: Κατσούλη Μαρία

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Δρ. Παπαδάκη Βασιλεία

Ηράκλειο
2020

ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

« Εγκαταλείποντας την ντουλάπα: τα στάδια του coming out ομοφυλόφιλων γυναικών στην Ελλάδα, παράγοντες που το επηρεάζουν και συνέπειες»

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: Κατσούλη Μαρία

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Δρ. Παπαδάκη Βασιλεία

Copyright © <Κατσούλη Μαρία>, <2020> Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved. Η εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας ΤΕΙ Κρήτης: «Διαμεθοδικές Κοινωνικές Παρεμβάσεις σε Καταστάσεις Κρίσης» κατεύθυνση «Διαμεθοδικές Προσεγγίσεις σε Μετακινούμενους Πληθυσμούς».

ΘΕΡΜΟ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ:

Στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, Δρ Β. Παπαδάκη, για την συνεχή και πολύτιμη καθοδήγηση σε όλη την πορεία της εκπόνησης της παρούσας εργασίας.

Στους ανθρώπους που στάθηκαν δίπλα μου υπομονετικά και πίστεψαν σ' εμένα πιο πολύ κι από μένα.

Για τα κλειδιά που γύρισαν με θάρρος

Για εκείνα που έσπασαν ηρωικά

Για όσα χάθηκαν σε χαραμάδες, γλιστρώντας από χέρια τρεμάμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα έρευνα, πραγματοποιήθηκε με σκοπό να διερευνηθεί το coming out ομοφυλόφιλων γυναικών (γνωστοποίηση του σεξουαλικού τους προσανατολισμού) στην Ελλάδα. Η έρευνα έχει ως στόχο τον εντοπισμό των παραγόντων που επηρεάζουν την απόφαση για πραγματοποίηση ή όχι του coming out των ομοφυλόφιλων γυναικών, όπως και των συνεπειών που έχει η αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού στην ζωή τους. Μέσα σε διάστημα επτά (7) μηνών πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα με ημι-δομημένες συνεντεύξεις, στην οποία έλαβαν μέρος 13 ενήλικες, ομοφυλόφιλες γυναίκες. Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι οι ομοφυλόφιλες γυναίκες διευκολύνονται ή κωλύονται να αποκαλύψουν την ταυτότητά τους λόγω ποικίλων παραγόντων, που σχετίζονται με το γιατί, σε ποιο τομέα της ζωής τους, σε ποιο βαθμό και σε ποιο άτομο πρόκειται να γίνει η αποκάλυψη. Η γνωστοποίηση του σεξουαλικού προσανατολισμού σε τρίτους συχνά αναφέρθηκε ότι έχει θετικές επιδράσεις στην ζωή των ομοφυλόφιλων γυναικών που την τολμούν (θετική ψυχολογία, βελτίωση αυτό-εικόνας, αποδοχή ταυτότητας, διεύρυνση υποστηρικτικού κύκλου κ.α.). Ταυτόχρονα, αναφέρθηκαν αρνητικές επιπτώσεις σε διάφορους τομείς της ζωής τους (επιβάρυνση της ψυχολογίας, απώλεια υποστηρικτικού δικτύου, απομόνωση, κακοποίηση από τρίτους κ.α.), συνήθως λόγω των ομοφοβικών στάσεων των άλλων, που πολλές φορές δημιουργούν σαν συνέπεια στις γυναίκες την απόκτηση αρνητικών συναισθημάτων προς τον εαυτό τους και δυσκολία στο να επιχειρήσουν ένα επόμενο coming out.

Λέξεις κλειδιά: coming out, ομοφυλόφιλες γυναίκες, σεξουαλικός προσανατολισμός, ομοφυλοφιλία

ABSTRACT

The present qualitative study seeks to investigate the coming out of homosexual women in Greece, regarding the factors affecting their decision to disclose or conceal their sexual orientation and, in addition, the effects that coming out or remaining closeted has in their lives. Research findings showed that several factors, related to “why”, “where”, “to what extent” and “to whom”, affect a homosexual woman’s decision to come out. The majority of participants stated that coming out of the closet had an overall positive effect on their life. Participants also referred to how, in certain cases, coming out had a negative impact on their life (such as isolation, loss of support networks, abuse), which is usually related to other people’s homophobic attitudes. Thus, homosexual women frequently develop negative feelings towards themselves and may find it difficult to make a second attempt to come out.

Keywords: *coming out, homosexual women, sexual orientation, homosexuality*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ-ΑΦΙΕΡΩΣΗ	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT	5
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Α' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ...	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
1.1 Πως ορίζεται ο σεξουαλικός προσανατολισμός....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
1.2 Ομοφοβία – Εσωτερικευμένη ομοφοβία	11
1.3 Διακρίσεις με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό	12
1.4 Το Θεσμικό Πλαίσιο για την ίση μεταχείριση, πρόληψη και καταπολέμηση των διακρίσεων βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού στην Ελλάδα.	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: COMING OUT	19
2.1 Ορισμός του coming out.....	19
2.2 Τι επηρεάζει την απόφαση του coming out.....	20
2.3 Συνέπειες του coming out στην ζωή των ομοφυλόφιλων ατόμων	22
Β' ΜΕΡΟΣ: ΜΕΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΜΕΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	24
3.1. Μεθοδολογία: σκοπός και στόχοι, ερευνητικά ερωτήματα, δείγμα, συλλογή δεδομένων – ερευνητική μέθοδος, μέθοδος ανάλυσης δεδομένων, ηθικά ζητήματα, δυσκολίες	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	30
Γ' ΜΕΡΟΣ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	54
5.1 Συμπεράσματα.....	54
5.2 Προτάσεις	61
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	64
Ελληνική βιβλιογραφία	64
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.....	64
Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία.....	68
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	71

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει προσπάθεια να αναδειχθούν οι δυσκολίες και τα ζητήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωπα τα ομοφυλόφιλα άτομα στην Ελλάδα, με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων τους και την εξάλειψη των διακρίσεων που υφίστανται. Παρ' όλα αυτά, ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου αποτελούν πρωταρχικούς παράγοντες θυματοποίησης και διάκρισης. Όσο η αναπαραγωγή στερεοτύπων και στρεβλών αντιλήψεων σχετικά με την ζωή και την συμπεριφορά των ομοφυλόφιλων ατόμων συνεχίζεται, τόσο τα ζητήματα που τους απασχολούν διαιωνίζονται και δεν βρίσκουν λύση. Η ορατότητα των ομοφυλόφιλων ατόμων είναι αναγκαία, προκειμένου να προωθηθεί ο σεβασμός και η κατανόηση της διαφορετικότητας βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού (Θεοφιλόπουλος & Παγάνης, 2019).

Λόγω των παραπάνω και δεδομένου του ότι η ερευνητική δραστηριότητα για το συγκεκριμένο θέμα στην Ελλάδα είναι περιορισμένη, η παρούσα έρευνα με θέμα το coming out ομοφυλόφιλων γυναικών στην Ελλάδα, αναμένεται να συνεισφέρει στην παραγωγή νέας γνώσης στο συγκεκριμένο πεδίο. Η νέα γνώση θα βοηθήσει με τη σειρά της να γίνουν ορατές οι δυσκολίες με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι ομοφυλόφιλες γυναίκες, ώστε να υπάρξει ο ανάλογος προβληματισμός σχετικά με την ποιότητα ζωής και την διασφάλιση των δικαιωμάτων των ατόμων αυτών .

Το Α' μέρος της εργασίας (Θεωρητικό Μέρος) αποτελείται από δύο (2) κεφάλαια, τα οποία αναπτύσσουν θεωρητικά το θέμα. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο κεφάλαιο ασχολείται με ορισμούς για τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ομοφοβία/εσωτερικευμένη ομοφοβία, όροι που χρησιμοποιούνται ευρέως στην υπόλοιπη εργασία. Στην συνέχεια, γίνεται αναφορά στις διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού και στο θεσμικό πλαίσιο που αφορά στην πρόληψη και καταπολέμησή τους. Στο δεύτερο κεφάλαιο ο αναγνώστης θα βρει αναφορές στον ορισμό του coming out, στους παράγοντες που επηρεάζουν ένα ομοφυλόφιλο άτομο να αποκαλύψει την ταυτότητά του και στις συνέπειες που έχει στην ζωή του το άνοιγμα ή το κλείσιμο της ντουλάπας. Το Β' μέρος (Μεθοδολογία-Αποτελέσματα) περιλαμβάνει την μεθοδολογία της έρευνας, παρουσιάζεται ο σκοπός και τεκμηριώνεται η επιλογή της ερευνητικής μεθόδου. Περιγράφεται το πληθυσμιακό δείγμα, το ερευνητικό εργαλείο και η μέθοδος ανάλυσης και επεξεργασίας των ερευνητικών δεδομένων και τέλος ακολουθούν τα αποτελέσματα και η ανάλυση των

δεδομένων που συλλέχθηκαν. Η εργασία ολοκληρώνεται με το Γ' μέρος (Συμπεράσματα-Προτάσεις), στο οποίο γίνεται συζήτηση των ευρημάτων σε σχέση με τα ευρήματα άλλων ερευνών στο ίδιο θεματικό πεδίο, συνοψίζονται τα αποτελέσματα και η εργασία κλείνει με την διατύπωση προτάσεων για μελλοντικές μελέτες συμπληρωματικές στο παρόν θέμα.

Α' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Σεξουαλικός προσανατολισμός

1.1 Πως ορίζεται ο σεξουαλικός προσανατολισμός

Πολλοί και διαφορετικοί ορισμοί έχουν προταθεί πάνω από 130 χρόνια τώρα, σύμφωνα με τον Sell (1997) για να περιγράψουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Ένα από τα πρώτα και σημαντικότερα σχήματα κατηγοριοποίησης ήταν αυτό του Ulrichs την δεκαετία του 1860. Αναφερόταν μόνο σε άνδρες, τους οποίους διέκρινε σε ετεροφυλόφιλους όταν η ερωτική πράξη γινόταν με το αντίθετο φύλο, ομοφυλόφιλους όταν γινόταν με το ίδιο φύλο και αμφιφυλόφιλους όταν γινόταν και με τα δύο φύλα. Με διάφορους ορισμούς να ακολουθούν τις επόμενες δεκαετίες, ο σεξουαλικός προσανατολισμός μεταφράστηκε αρχικά ως σεξουαλικό ένστικτο, έπειτα συνδέθηκε με την συμπεριφορά και την προσωπικότητα, με τα συναισθήματα και τελικά επικράτησαν ορισμοί που συνδύαζαν όλα τα προηγούμενα, όπως αυτός του LeVay, που όρισε τον σεξουαλικό προσανατολισμό ως την κατεύθυνση των σεξουαλικών συναισθημάτων ή της συμπεριφοράς προς άτομα του αντίθετου φύλου, του ίδιου φύλου ή συνδυασμό των δύο. Τέλος, στο Περιγραφικό Λεξικό και Άτλαντα της Σεξολογίας του 1991 μπαίνουν στον ορισμό και οι λέξεις “έλξη”, “ενδιαφέρον”, “οικειότητα” (Sell, 1997). Σήμερα, ο σεξουαλικός προσανατολισμός αναφέρεται στην αίσθηση που έχει ένα άτομο για την συναισθηματική ή και ερωτική έλξη προς κάποιο άλλο άτομο. Επίσης, σχετίζεται με τον τρόπο που αυτοπροσδιορίζεται κάποιος (πχ. ως ομοφυλόφιλος, αμφιφυλόφιλος, ετεροφυλόφιλος κλπ) (Whitman & Nadal, 2015). Ο σεξουαλικός προσανατολισμός συνδέεται με την ανάγκη του ανθρώπου για αγάπη, δέσμευση και συντροφικότητα μέσα από τις σχέσεις που δημιουργεί. Παρ’ όλο που όταν κάποιος κάνει λόγο για τον σεξουαλικό προσανατολισμό συνήθως αναφέρεται σε τρεις μορφές, την ετεροφυλοφιλία (ρομαντική, συναισθηματική, ερωτική έλξη για άτομα του αντίθετου φύλου) την ομοφυλοφιλία (έλξη για άτομα του ίδιου φύλου) και την αμφιφυλοφιλία (έλξη για άτομα και των δύο φύλων), στην πραγματικότητα ο σεξουαλικός προσανατολισμός εκτείνεται, ως συνεχές, σε ένα ευρύ φάσμα, από την αποκλειστική έλξη προς άτομα του αντίθετου φύλου μέχρι και την αποκλειστική έλξη προς άτομα του ίδιου φύλου (American Psychological Association, 2019). Ο Stein (1997), επιπλέον, υποστηρίζει ότι η σεξουαλικότητα είναι έννοια εξαιρετικά πολύπλοκη και ρευστή και δεν θα έπρεπε να περιορίζεται σε μία από τις τρεις παραπάνω κατηγορίες. Για την Diamond

(2016) η ρευστότητα αποτελεί συστατικό της σεξουαλικότητας, μπορεί να αφορά όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως, χαρακτηρίζει τον σεξουαλικό προσανατολισμό σε διαφορετικό βαθμό από άτομο σε άτομο και δεν είναι κάτι που κάποιος επιλέγει, αλλά γεννιέται με αυτό.

1.2. Ομοφοβία – Εσωτερικευμένη ομοφοβία

Για πρώτη φορά το 1972 ο ψυχολόγος George Weinberg εισήγαγε τον όρο «ομοφοβία», για να περιγράψει ένα σύνθετο φαινόμενο αρνητικών αντιδράσεων - στάσεων, που είναι βασισμένες σε μύθους και στερεότυπα για την ομοφυλοφιλία. Η ομοφοβία ενισχύεται από τις κοινωνικές και πολιτισμικές νόρμες, που σαν φυσιολογικό αντιλαμβάνονται την ετεροφυλοφιλία και εκδηλώνεται μέσα από άγχος, φόβο, απέχθεια, θυμό, δυσφορία, αποστροφή, εχθρικές και βίαιες συμπεριφορές, που απευθύνονται σε ομοφυλόφιλους άνδρες και γυναίκες¹, καθώς και αμφιφυλόφιλα άτομα. Αυτή η λέξη, κατά τον Herek (2005) αποτέλεσε πρόκληση για την παγιωμένη αντίληψη της ομοφυλοφιλίας ως πρόβλημα. Ο Locke (1998) υποστηρίζει ότι λόγω του ότι η κοινωνία είναι ακόμα δομημένη έτσι, ώστε να ενισχύονται οι διακρίσεις απέναντι σε ομοφυλόφιλους και αμφιφυλόφιλους, πολλά από τα ΛΟΑΤ² άτομα πιστεύεται ότι έχουν εσωτερικεύσει και νιώθουν φοβικά συναισθήματα για τον εαυτό τους. Μη μπορώντας να αλλάξουν στοιχεία της ταυτότητάς τους, να υπακούσουν στις απαιτήσεις των γύρω και να εξομοιωθούν με τους “φυσιολογικούς” ετεροφυλόφιλους, είναι επικίνδυνο να αρχίσουν να πιστεύουν ότι οι ίδιοι έχουν κάποιο είδος ανεπάρκειας, που τους εμποδίζει να ενσωματωθούν στο σύνολο. Συγκρούονται εσωτερικά και αποκτούν την πεποίθηση ότι αξίζουν την απαξίωση των άλλων, τοποθετώντας τον εαυτό τους σε κατώτερη θέση. Το φαινόμενο αυτό, που στους Snively et al. (2008) αναφέρεται ως εσωτερικευμένη ομοφοβία, εμποδίζει τις περισσότερες φορές τα άτομα να αποδεχτούν τον εαυτό τους όπως και άλλους ομοφυλόφιλους/αμφιφυλόφιλους ανθρώπους, έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ευημερία και την ψυχική υγεία (Beals & Peplau, 2005) και οδηγεί στο κλείσιμο στην ντουλάπα, από όπου δύσκολα κάποιος δραπετεύει (Panarello, 2012).

¹ Αν και ο όρος «λεσβία» στην βιβλιογραφία αναφέρεται ως προτιμώμενος από την ΛΟΑΤ κοινότητα (American Psychological Association, 1991), στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιείται ο όρος «ομοφυλόφιλη γυναίκα» επειδή οι ερωτώμενες θεωρούν ότι η λέξη «λεσβία» έχει αρνητική χροιά.

² ΛΟΑΤ: Μετάφραση του αρκτικόλεξου LGBT, τα αρχικά του οποίου σημαίνουν **L**esbian = λεσβία / ομοφυλόφιλη γυναίκα, **G**ay = ομοφυλόφιλος άνδρας, **B** = bisexual, **T** = transsexual (American Psychological Association, 2019)

Η έρευνα των Newcomb & Mustanski (2009) σχετικά με την εσωτερικευμένη ομοφοβία και την ευημερία, επιβεβαίωσε την θεωρία ότι προβλήματα ψυχικής υγείας σε ομοφυλόφιλα άτομα έχουν συχνά σαν αφετηρία ή επιβαρύνονται από τα εχθρικά και φοβικά συναισθήματα προς ίδιο τον εαυτό των ατόμων. Οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η αρνητική αυτό-εικόνα δεν βελτιώνεται απαραίτητα αμέσως μετά το πρώτο coming out, αλλά μπορεί να συνεχίσουν να συσσωρεύονται ομοφοβικά συναισθήματα όταν το άτομο βιώνει αρνητικές καταστάσεις και μετά που θα αποκαλύψει για πρώτη φορά τον σεξουαλικό του προσανατολισμό. Ο χρόνος παραμονής στην ντουλάπα φαίνεται να έχει σχέση με την συσσώρευση των ομοφοβικών συναισθημάτων και την δυσκολία να τα αποβάλλουν στη συνέχεια. Διαπιστώθηκε μέσα από την έρευνα ότι νεότερα άτομα που κάνουν coming out σε σύντομο διάστημα μετά την συνειδητοποίηση της σεξουαλικής τους ταυτότητας, παρουσιάζονται πιο σίγουρα για τον εαυτό τους και αποβάλλουν ευκολότερα ή δεν εσωτερικεύουν στον ίδιο βαθμό τα αρνητικά συναισθήματα. Αντίθετα, όσο περισσότερο παραμένει στην ντουλάπα ένα ομοφυλόφιλο άτομο τόσο παγιώνονται οι αρνητικές ιδέες και τα συναισθήματα που έχει για τον εαυτό του, άρα του είναι δυσκολότερο να τα καταπολεμήσει.

1.3. Διακρίσεις με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό

Ως διάκριση ορίζεται από τους Kite&Whitley (2016), η διαφορετική αντιμετώπιση ανθρώπων έναντι άλλων, επειδή ανήκουν σε μία συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Παρ' όλο που υπάρχει η τάση να δίνεται αρνητική νοηματοδότηση στην διάκριση, μπορεί η λέξη να έχει και την έννοια της πιο ευνοϊκής μεταχείρισης ατόμων μίας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας.

Ιστορικά τα ομοφυλόφιλα άτομα είχαν συσχετιστεί με κάτι το μη φυσιολογικό, ανώμαλο και κατά συνέπεια είχαν στιγματιστεί ως αμαρτωλοί, εγκληματίες και ψυχοπαθείς. Μέχρι το 1973 η ομοφυλοφιλία συμπεριλαμβανόταν στο DSM (Diagnostic and Statistical Manual - Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών) ως διαταραχή φύλου και αντιμετωπιζόταν ως ασθένεια ή ανωμαλία, από την επιστημονική κοινότητα αλλά και την ευρύτερη κοινωνία (Drescher, 2015). Παρ' όλο που η ομοφυλοφιλία έχει πάψει να αντιμετωπίζεται ως παθολογία και έχουν θεσπιστεί νόμοι που προστατεύουν τα δικαιώματα των ατόμων που ανήκουν στην ΛΟΑΤ κοινότητα, ο στιγματισμός τους ακολουθεί μέχρι και σήμερα, με

κάποιες κοινωνίες να τους θεωρούν ακόμα ανήθικους, αμαρτωλούς και μη φυσιολογικούς. Η δημόσια αποκάλυψη της ταυτότητας ενός ομοφυλόφιλου ατόμου μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες, όπως απόρριψη, απομόνωση, διακρίσεις στην εργασία, απώλεια γονικής επιμέλειας, παρενόχληση και βία (Herek, 1996).

Παρ' όλο που οι διαπροσωπικές σχέσεις, η προσωπική ταυτότητα και οι κοινωνικοί ρόλοι είναι κοινά στοιχεία σε αυτό που λέμε ετεροφυλόφιλος ή ομοφυλόφιλος σεξουαλικός προσανατολισμός, υπάρχει κατά τον Herek (1996) ασυμμετρία στις εμπειρίες που βιώνουν τα άτομα των δύο κατηγοριών. Για τους ετεροφυλόφιλους οι ταυτότητες και οι ρόλοι περιλαμβάνουν εκείνους των συζύγων, του πατέρα και της μητέρας. Η φυσιολογική σεξουαλικότητα ισοδυναμεί με την ετεροσεξουαλικότητα και όλοι οι άνθρωποι αναμένεται να είναι ετεροφυλόφιλοι και να έχουν κάποιον από τους παραπάνω ρόλους, μέχρις αποδείξεως του εναντίου. Συνεπώς, δεν χρειάζεται κάποια δήλωση ή αιτιολόγηση για το ότι είναι ετεροφυλόφιλοι και σίγουρα είναι προς το συμφέρον τους η ταυτότητά τους να είναι φανερή, αφού έτσι αντιμετωπίζονται από την κοινωνία ως φυσιολογικοί. Είναι ελεύθεροι να κάνουν δηλώσεις και να γνωστοποιούν πληροφορίες που αφορούν στους ερωτικούς συντρόφους τους, τις επιθυμίες, ακόμα και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σε μία σχέση. Οι ομοφυλόφιλοι αντίθετα έχουν να αντιμετωπίσουν αρνητικές κοινωνικές συνέπειες αν ο σεξουαλικός τους προσανατολισμός φανερωθεί δημόσια, επομένως για το καλό τους πρέπει συχνά να κρύβουν την ομοφυλόφιλη ταυτότητα.

Ο ομοφυλόφιλος σεξουαλικός προσανατολισμός σημαίνει συχνά για τα άτομα την τοποθέτησή τους σε ομάδες κοινωνικά περιθωριοποιημένες, που φέρουν το αλλότριο στοιχείο, αυτό που παρεκκλίνει από το φυσιολογικό και που συχνά γίνεται αντιληπτό ως απειλή στις ετεροσεξιστικές³ κοινωνίες. Τα ομοφυλόφιλα άτομα ανήκουν στις κοινωνικές ομάδες με τα υψηλότερα επίπεδα στρες, αφού καλούνται να αντιμετωπίσουν καθημερινά την ομοφοβία⁴ των γύρω τους, τον στιγματισμό, την σωματική και ψυχολογική βία, τον αποκλεισμό, τις ανισότητες εις βάρος τους, την απαξίωση και τις κοινωνικές και θεσμικές διακρίσεις λόγω του σεξουαλικού τους

3 *Ετεροσεξισμός: Αναφέρεται σε αξιακά συστήματα που παρακινούν την αντιπάθεια της κοινωνίας απέναντι σε οποιονδήποτε δεν είναι ετεροφυλόφιλος. Περιλαμβάνουν πεποιθήσεις για το φύλο, την ηθική και τον κίνδυνο, σύμφωνα με τον οποίο η ομοφυλοφιλία και οι σεξουαλικές μειονότητες εκλαμβάνονται ως παρεκκλίνουσες, αμαρτωλές και απειλητικές. Η εχθρότητα, η διάκριση και η βία κατά συνέπεια κρίνονται ως κατάλληλες, ακόμα και απαραίτητες μέθοδοι αντιμετώπισης της ομοφυλοφιλίας. (Herek, 2004)*

4 *Αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο.*

προσανατολισμού (Weber-Gilmore et al., 2011). Συχνά εμποδίζονται να αναπτύξουν ελεύθερα την προσωπικότητά τους, είτε σε προσωπικό, είτε σε κοινωνικό επίπεδο λόγω της έλλειψης ενός πλαισίου που θα τους επέτρεπε να εκφράσουν ελεύθερα την ταυτότητά τους, ιδιαιτέρως όταν αυτή περιγράφεται από το περιβάλλον τους με όρους υποτιμητικούς, από πολύ μικρή κιόλας ηλικία. Η αναζήτηση της ταυτότητάς τους βιώνεται επομένως πολύ μοναχικά (Charlesworth, 2015).

Σύμφωνα με τον Μη Κυβερνητικό Οργανισμό ILGA EUROPE (2019) η θέσπιση και εφαρμογή νόμων που απαγορεύουν την δυσμενή μεταχείριση ατόμων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και η αναβάθμιση δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων, δεν μπορεί πάντα να αποτρέψει το αρνητικό κλίμα και τις προκαταλήψεις της κοινωνίας απέναντι στην ομοφυλοφιλία. Οι Μοσχοβάκου και Ντάνη (2019) αναφέρουν ότι για θέματα που αφορούν στον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, ο δημόσιος διάλογος που μπορεί να προέρχεται από δημοσιογράφους, πολιτικούς, εκπαιδευτικούς, επαγγελματίες υγείας και κάθε πολίτη, κάποιες φορές χαρακτηρίζεται από συντηρητισμό, μπορεί να είναι κακοποιητικός, να διαμορφώνει ρατσιστικές αντιλήψεις και να αναπαράγει στερεότυπα.

Ο ILGA EUROPE (2019) αναφέρει σαν παράδειγμα περιστατικού ρητορικής μίσους, τον ακραίο λόγο του πρώην Μητροπολίτη Καλαβρύτων και Αιγιαλείας Αμβρόσιου τον Δεκέμβριο του 2015. Ως απάντηση στο ψήφισμα του Σύμφωνου Συμβίωσης μεταξύ ομοφυλόφιλων ζευγαριών, υποκινούσε δημόσια τους πολίτες σε ρατσιστική βία και μίσος έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων. Η αθώωσή του στην πρώτη δίκη που πραγματοποιήθηκε, προκαλεί προβληματισμό για το κατά πόσο διαφυλάσσονται τα δικαιώματά των ομοφυλόφιλων ατόμων και οι ίδιοι αντιμετωπίζονται ισότιμα και προστατεύονται θεσμικά.

Άλλο παράδειγμα ανισότητας και διακρίσεων ήταν ο Ν.3719/2008, που περιόριζε το δικαίωμα της δημιουργίας οικογένειας και νομιμοποίησης της σχέσης μόνο στα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια. Ο συγκεκριμένος Νόμος έφτασε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο από 4 ομοφυλόφιλα ζευγάρια, που προχώρησαν σε έγκληση και η Ελλάδα καταδικάστηκε για την παραβίαση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (European Court of Human Rights, 2013).

Η υπερψήφιση του Σχεδίου Νόμου της αναδοχής το 2018, με το οποίο δικαιούνται ομοφυλόφιλα ζευγάρια να γίνουν ανάδοχοι γονείς, έφερε αντιδράσεις και ανησυχία σε μεγάλη μερίδα Ελλήνων, που θεώρησαν παράδοξο και ανησυχητικό το

να υπάρχουν παιδιά που μεγαλώνουν έχοντας σαν πρότυπο γονείς του ίδιου φύλου. Με αφορμή το συγκεκριμένο Νομοσχέδιο, διοργανώθηκε το 2018 εκδήλωση με τίτλο “Διεπιστημονική συζήτηση για την ομοφυλοφιλία και το φύλο” από την Παιδοψυχιατρική Εταιρία της Ελλάδας. Μεταξύ άλλων, τέθηκαν ερωτήματα και εκφράστηκαν ανησυχίες για το κατά πόσο είναι έτοιμη η ελληνική κοινωνία να αποδεχτεί τις ομοφυλόφιλες οικογένειες, αν αυτό θα είναι όντως προς όφελος των παιδιών, αν τα γονεϊκά πρότυπα θα είναι σωστά κ.α. Η συζήτηση καταδικάστηκε από την ΛΟΑΤ κοινότητα ως επιστημονικά απαράδεκτη, αφού αναπαρήγαγε στερεοτυπικές αντιλήψεις στα θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου. Ανησυχία, δε, προκάλεσε το γεγονός ότι ανάμεσα σε εκπροσώπους της επιστημονικής κοινότητας έγιναν δεκτοί και εκπρόσωποι της Εκκλησίας, με απόψεις περί ομοφυλοφιλίας ακραία ρατσιστικές (ILGA EUROPE, 2019).

Το 2019 σε 70 χώρες ανά τον κόσμο η ομοφυλοφιλία είναι ποινικοποιημένη και σε 9 χώρες η ομοφυλοφιλία τιμωρείται με θανατική ποινή, με παράδειγμα το Σουδάν, τη Νιγηρία, την Μαυριτανία, την Υεμένη, το Σουδάν κ.α. Χιλιάδες άνθρωποι στερούνται βασικά δικαιώματα και δέχονται βίαιη και προσβλητική μεταχείριση κατά της ασφάλειας και της αξιοπρέπειάς τους, ενώ πολλοί καταφεύγουν στη λύση της μετακίνησης προς ασφαλέστερες χώρες για να προστατεύσουν τη ζωή τους (ILGA World, 2019)

Τις στάσεις, αντιλήψεις και διακρίσεις σε θέματα ισότητας, φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού, μελέτησε στην Ελλάδα το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (2018). Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι συμμετέχοντες έχουν υποστεί διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού σε διάφορους τομείς της ζωής τους (υγεία, εκπαίδευση, διασκέδαση κ.α.) σε διάφορες μορφές (αρνητικό κλίμα, βίαιες πράξεις, περιθωριοποίηση, εκφοβισμός, απόκλιση από λήψη υπηρεσιών κ.α.) και ένιωθαν ότι αντιμετωπίζονται άλλοτε με λύπηση και ως υποδεέστεροι από τους ετεροφυλόφιλους, άλλοτε ως ψυχικά ασθενείς και άλλοτε ως μη φυσιολογικοί. Στα αποτελέσματα αναφέρεται, ακόμα, η έλλειψη γνώσεων από ειδικούς υγείας-ψυχικής υγείας, εκπαιδευτικούς, υπαλλήλους Υπηρεσιών, αστυνομίας κλπ πάνω σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού. Αυτό φαινόταν ότι ματαίωνε τα ΛΟΑΤ άτομα, που δεν έβρισκαν κατανόηση, δεν καλύπτονταν οι ανάγκες τους και αντιμετωπίζονταν με προκατάληψη. Επιπλέον ένιωθαν ανασφαλή

και δίσταζαν να καταγγείλουν την βία που υφίστανται, λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης στους θεσμούς που είναι υπεύθυνοι να τους προστατεύσουν.

Στον διεθνή χώρο, η έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τον FRA Europe (2014) μελέτησε τις διακρίσεις και τα εγκλήματα μίσους κατά των ΛΟΑΤ ατόμων. Το δείγμα της έρευνας ήταν 39.079 άτομα που ανήκουν στην ΛΟΑΤ κοινότητα και ζουν στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέσω της έρευνας φάνηκε ότι ενώ σε διεθνές και εθνικό επίπεδο έχει πραγματοποιηθεί πρόοδος στην προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ ατόμων, οι διακρίσεις και τα εγκλήματα μίσους εξακολουθούσαν έως την δεδομένη χρονική στιγμή να προκαλούν ανησυχία. Συγκεκριμένα, το 47% των συμμετεχόντων δήλωσαν ότι έχουν αντιμετωπιστεί διακριτικά ή έχουν παρενοχληθεί λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Το 59% των ατόμων που έχουν δεχτεί επίθεση ή απειλή, υποστηρίζουν ότι συνέβη λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Ελάχιστοι από τους συμμετέχοντες, όμως, έχουν αναφέρει τα περιστατικά στην αστυνομία ή έχουν ζητήσει βοήθεια, κυρίως επειδή πιστεύουν ότι τίποτα δεν θα αλλάξει αν αναφερθεί το περιστατικό στις Αρχές. Στον εργασιακό τομέα, το 20% των εργαζόμενων ή όσων αναζητούν εργασία έχουν υποστεί διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού. Σε άλλους τομείς της καθημερινής ζωής, όπως η αναζήτηση σπιτιού, η διασκέδαση, η λήψη υπηρεσιών υγείας, η εκπαίδευση, η γονεϊκότητα και η εξυπηρέτηση από Υπηρεσίες, το 32% των συμμετεχόντων ένιωθαν ότι αντιμετωπίζονται διαφορετικά λόγω του ότι είχαν διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό. Ιδιαίτερα στο κομμάτι της εκπαίδευσης, το 68% δήλωσε ότι έχει δεχτεί αρνητικά σχόλια ή επιθετική συμπεριφορά και επίσης το 67% έκρυβε την σεξουαλική του ταυτότητα πριν τα 18. Από όλους τους συμμετέχοντες, το 48% δεν είναι out στην οικογένεια, το 28% δεν είναι out σε φίλους, ενώ μόλις το 21% δηλώνουν ανοιχτοί σε συναδέλφους ή συμμαθητές.

Τέλος, το Eurobarometer (2019) με θέμα μελέτης την αποδοχή των ατόμων που ανήκουν στην ΛΟΑΤ κοινότητα, διερεύνησε τις διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι: Οι μισοί από τους ερωτώμενους του δείγματος όλων των χωρών (53%) πίστευαν ότι οι διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού είναι διαδεδομένες στην χώρα τους (Ελλάδα 70%). Το 72% όλων των ερωτώμενων ισχυριζόταν ότι δεν έχει πρόβλημα με την καθημερινή επαφή με έναν ομοφυλόφιλο συνεργάτη (Ελλάδα 56%). Το 55% των ερωτώμενων δεν θα είχε πρόβλημα αν το παιδί τους ήταν ομοφυλόφιλο (Ελλάδα 29%). Το 53% των συμμετεχόντων ένιωθαν

άνετα βλέποντας δύο λεςβίες σε τρυφερή στιγμή σε δημόσιο χώρο και το 49% ένιωθαν άνετα αντίστοιχα βλέποντας δύο ομοφυλόφιλους άνδρες. Το 76% του συνόλου συμφώνησαν ότι τα ΛΟΑΤ άτομα πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα σε σχέση με τους ετεροφυλόφιλους (Ελλάδα 64%), το 72% θεωρούσε ότι δεν υπάρχει τίποτα κακό στις ομοφυλοφιλικές σχέσεις και το 69% συμφωνούσε ότι οι γάμοι μεταξύ ομοφυλόφιλων θα έπρεπε να είναι νομικά κατοχυρωμένοι σε όλη την Ευρώπη. Σε όλα σχεδόν τα παραπάνω, υπάρχουν ανάμεσα στις χώρες πολύ μεγάλες αποκλίσεις (περισσότερο από 65% ανάμεσα στις υψηλότερες και χαμηλότερες τιμές). Σχεδόν οι μισοί ερωτώμενοι πίστευαν ότι τα επίσημα έγγραφα θα έπρεπε να δίνουν την δυνατότητα άλλης επιλογής για άτομα που δεν αυτοπροσδιορίζονται ως άνδρες ή γυναίκες (Ελλάδα 41%). Μόλις το 26% των ερωτώμενων πίστευαν ότι τα μέτρα κατά των διακρίσεων στην χώρα τους είναι αρκετά (Ελλάδα 25%). Όταν ερωτήθηκαν αν έχουν υπερασπιστεί δημόσια κάποιον που έπεσε θύμα διάκρισης, μόνο το 16% απάντησε θετικά (Ελλάδα 13%). Μόνο ένα 7% των συμμετεχόντων έχει λάβει μέρος σε κάποια Οργάνωση ή Εκστρατεία κατά των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού (Ελλάδα 2%). Η πλειοψηφία, τέλος, πίστευε ότι οι μαθητές στα σχολεία θα έπρεπε να ενημερώνονται για την διαφορετικότητα βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού (Ελλάδα 66%).

1.4. Το Θεσμικό Πλαίσιο για την ίση μεταχείριση, πρόληψη και καταπολέμηση των διακρίσεων βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού στην Ελλάδα.

Τα τελευταία χρόνια σε διεθνές επίπεδο πραγματοποιούνται προσπάθειες να βελτιωθούν τα εθνικά νομικά πλαίσια σε θέματα διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού. Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, τα πλαίσια αυτά συμπληρώνονται από κείμενα Διακηρύξεων, Συμβάσεων και Ψηφισμάτων, με Υποχρεώσεις να δεσμεύσουν τα κράτη που υπογράφουν και υπαγορεύουν την προστασία από ομοφοβική βία, την πρόληψη βασανιστηρίων και απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, την αποποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας, την απαγόρευση διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και την διασφάλιση της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι και συνέρχεσθε ειρηνικά (Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, 2018).

Η προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης και η καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης,

ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, προβλέπονται στον Ν.4443/2016.

Το 2005 στην Ελλάδα ψηφίζεται ο Νόμος 3304/2004, “Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού”, ο οποίος προβλέπει την ίση μεταχείριση όχι μόνο στον εργασιακό τομέα, αλλά και στην κοινωνική προστασία, τις κοινωνικές παροχές, την εκπαίδευση, την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες που διατίθενται στο κοινό. Για τους παραβάτες προβλέπεται φυλάκιση μέχρι ένα έτος και χρηματική ποινή.

Η απόφαση-πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ θεσπίζει μέσω του ποινικού δικαίου την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας. Η συγκεκριμένη απόφαση-πλαίσιο, βασίζεται στην ήδη ισχύουσα Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, κυρίως στα άρθρα 29, 31, 34 και στην Διεθνή Σύμβαση περί “Καταργήσεως κάθε μορφής φυλετικών διακρίσεων” του Ν.Δ. 494/1970.

Στον Ποινικό Κώδικα το 2013 έγιναν τροποποιήσεις στο άρθρο 66 του Ν. 4139/2013, το οποίο ποινικοποιεί πλέον τις πράξεις υποκινούμενες από μίσος προκαλούμενο λόγω φυλής, χρώματος, θρησκείας, γενεαλογικών καταβολών, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου.

Μέχρι το 2013 ο Ν.3719/2008 περιόριζε το δικαίωμα υπογραφής συμφώνου συμβίωσης μόνο σε ετεροφυλόφιλα ζευγάρια, γεγονός που αφενός αποτελούσε διακριτική μεταχείριση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, αφετέρου παραβίαζε το δικαίωμα για τη δημιουργία οικογένειας. Μετά από καταγγελία που άσκησαν κατά της συγκεκριμένης θεσμοθέτησης ζευγάρια ομοφυλόφιλων με αποτέλεσμα την καταδίκη της Ελλάδας, ο Ν.4356 ΦΕΚ Α΄181/24.12.2015 “Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις”, κατοχυρώνει πλέον το δικαίωμα σύναψης συμφώνου συμβίωσης μεταξύ δύο ενήλικων προσώπων, ανεξάρτητα από το φύλο τους (Βουλή των Ελλήνων, 2019).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Coming out

2.1. Ορισμός του coming out

Ως coming out, σύμφωνα με τον Mosher (2001) εννοείται η γνωστοποίηση της σεξουαλικής ταυτότητας ενός ομοφυλόφιλου ατόμου σε άλλα πρόσωπα. Σαν όρος αποτελεί συντομογραφία του “coming out of the closet”, δηλαδή «βγαίνω από την ντουλάπα». Ο Brown (2000) αντιλαμβάνεται την ντουλάπα μεταφορικά ως έναν χώρο κλειστό και καταπιεστικό, όπου το ομοφυλόφιλο άτομο περιορίζει τον εαυτό του προκειμένου να μην αποκαλυφθεί η σεξουαλική του ταυτότητα. Το coming out, επομένως, σηματοδοτεί την έξοδο στην ελευθερία, με την αποκάλυψη της ταυτότητάς του. Δεν αποτελεί μία εφάπαξ πράξη, αφού καθ’ όλη τη διάρκεια της ζωής του και κάθε φορά που έρχεται σε επαφή με νέους ανθρώπους το άτομο καλείται να αποφασίσει αν θα αποκαλύψει την ομοφυλόφιλη ταυτότητά του, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις πιθανές αρνητικές και θετικές επιδράσεις που θα έχει αυτό στη ζωή του (Morris, 2008). Καθώς τα ΛΟΑΤ άτομα ξεκινούν να αποκαλύπτουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό σε άλλους, περνάνε από μία σειρά σταδίων, που σύμφωνα με τους Weber-Gilmore et al. (2011) περιλαμβάνουν: την αρχική συνειδητοποίηση της διαφορετικότητάς τους, το πένθος, την εσωτερική διαμάχη και τέλος την αναγνώριση και αποδοχή της σεξουαλικής ταυτότητας. Τα στάδια αυτά αποτελούν μία αναπτυξιακή διαδικασία, που περιλαμβάνει την συνειδητοποίηση και επίγνωση ότι οι σκέψεις και τα συναισθήματα ενός ατόμου προσανατολίζονται ομοφυλοφιλικά. Ταυτόχρονα, η σεξουαλική του ταυτότητα αποκτά θετικό πρόσημο. Η διαδικασία της διαμόρφωσης της ταυτότητας ή αλλιώς coming out, είναι μία δύσκολη διαδικασία, καθώς απαιτεί την υιοθέτηση μίας ταυτότητας που βγαίνει από τα όρια του κατεστημένου (ετεροσεξουαλικότητα), την αναδόμηση του εαυτού και τον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων του ατόμου με την κοινωνία.

Κατά τον Herek (2004), ο τρόπος που διαχειρίζεται κάποιος την σεξουαλική του ταυτότητα ποικίλει. Κάποια άτομα απλά επιλέγουν να κρατήσουν κρυφή την ταυτότητά τους από τρίτους. Άλλοι άνθρωποι ζουν ανοιχτά και δηλώνουν ομοφυλόφιλοι στην δημόσια ζωή τους. Υπάρχουν και εκείνοι που δίνουν λανθασμένα στοιχεία ώστε να αποπροσανατολίζουν τους άλλους, με σκοπό να θεωρούνται ετεροφυλόφιλοι, επομένως ζουν διπλή ζωή.

Το coming out διακρίνεται σε ενέργειες δύο ειδών: την αποκάλυψη στους άλλους και το coming out στον ίδιο τον εαυτό του ομοφυλόφιλου ατόμου (Chirrey, 2003).

2.2. Τι επηρεάζει την απόφαση του coming out

Το πέρασμα στην ελευθερία έξω από την ντουλάπα μπορεί να διαρκέσει εβδομάδες, μήνες, σε πολλές περιπτώσεις χρόνια και αποτελεί σύνθετη διαδικασία, καθώς υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που επηρεάζουν ένα ομοφυλόφιλο άτομο και τελικά το καθιστούν έτοιμο να ολοκληρώσει την αποκάλυψή του (Robert, 2002). Κάθε καινούργια γνωριμία, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ομοφυλόφιλου ατόμου, απαιτεί τη λήψη απόφασης για το αν η σεξουαλική του ταυτότητα μπορεί ή χρειάζεται να αποκαλυφθεί και σε ποιο βαθμό (Harry, 2010). Παρακάτω αναφέρονται οι παράγοντες που, σύμφωνα με την βιβλιογραφία, ένα ομοφυλόφιλο άτομο λαμβάνει συνήθως υπ' όψιν του ώστε να καταλήξει στο αν η αποκάλυψη είναι ασφαλής ή ωφέλιμη.

Συχνότερα το coming out γίνεται σε άτομα, με τα οποία οι ομοφυλόφιλοι έχουν στενές σχέσεις, όπως αγαπημένοι φίλοι και συγγενείς. Ενισχυτικοί παράγοντες στο να ανοιχτούν είναι το αν αναμένεται να λάβουν υποστήριξη μετά την αποκάλυψη, όπως και το να μην κριθούν αρνητικά (Schore, 2002). Οι στάσεις και οι αντιλήψεις των άλλων για το θέμα της ομοφυλοφιλίας, επίσης, επηρεάζουν την απόφαση του coming out (King et al., 2014). Στοιχεία, όπως ο τόπος που μεγάλωσαν και οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, τόσο του ατόμου που κάνει το coming out, όσο και του αποδέκτη του, παίζουν ρόλο στην απόφαση να ανοιχτεί κάποιος (Schore&Eliason, 2008). Τα ομοφυλόφιλα άτομα παρακινούνται από την ανάγκη να αφαιρέσουν ένα βάρος, που τους εμποδίζει να βρουν ισορροπίες στη ζωή τους. Επίσης το στρες και η ψυχολογική επιβάρυνση που βιώνουν είναι συχνά μη υποφερτές καταστάσεις (Legate et al., 2012). Κάποιοι ελπίζουν ότι αποκαλύπτοντας την ταυτότητά τους θα βελτιωθούν οι διαπροσωπικές σχέσεις με οικείους ανθρώπους που πριν κρατούσαν σε απόσταση και θα αποκτήσουν υποστηρικτικό περιβάλλον. Το coming out συχνά είναι αντιληπτό από τα ομοφυλόφιλα άτομα ως ένα μέσο εκπαίδευσης/ευαισθητοποίησης της κοινωνίας ώστε να αλλάξουν στρεβλές αντιλήψεις και στερεότυπα (Herek, 2007). Κάποιες φορές, το ερωτικό ενδιαφέρον προς κάποιο πρόσωπο παρακινεί ένα ομοφυλόφιλο άτομο να του αποκαλύψει την

σεξουαλική του ταυτότητα. Αυτό γίνεται από τη μία για να κάνει σαφή τον σεξουαλικό του προσανατολισμό, άρα και το ότι είναι ανοιχτό σε σχέσεις με το ίδιο φύλο, αφετέρου για να δει από την αντίδραση του άλλου αν υπάρχει ομοίως κάποιο ενδιαφέρον. Η απόκτηση φίλων που ανήκουν στην ΛΟΑΤ κοινότητα είναι επίσης κίνητρο για να προχωρήσει κάποιος σε coming out (Harry, 2010),

Αντιστοίχως, υπάρχουν λόγοι για τους οποίους ένα άτομο διστάζει ή φοβάται να ανοιχτεί. Συνήθως αυτοί έχουν να κάνουν με αρνητικές προηγούμενες εμπειρίες μη αποδοχής, επιθέσεις βίας από τρίτους, τον φόβο απόρριψης από οικείους ανθρώπους τον φόβο της κοινωνικής απομόνωσης και του στιγματισμού (Griffith & Hebl, 2002). Η ομοφοβία και ο ετεροσεξισμός παρουσιάζονται από τους Weber-Gilmore et al. (2011) ως ισχυρά εμπόδια. Ο τόπος γέννησης και η κουλτούρα του τόπου που μεγαλώνει και ζει, επηρεάζει σημαντικά έναν άνθρωπο στο πως διαχειρίζεται την ταυτότητά του. Θεωρείται ότι η ζωή στην επαρχία είναι συνδεδεμένη περισσότερο με στερεοτυπικές αντιλήψεις που παραδοσιακά θεωρούν την ετεροφυλοφιλική ζωή ως φυσιολογική και την παρέκκλιση από αυτήν μη αποδεκτή. Αυτό σημαίνει για άτομα της ΛΟΑΤ κοινότητας μεγαλύτερο άγχος και φόβο στην απόφαση να κάνουν coming out, αφού θα κληθούν να δώσουν μάχες σε καθημερινή βάση για την προάσπιση των δικαιωμάτων τους (Wienke & Hill, 2013). Η εσωτερικευμένη ομοφοβία και η αρνητική αυτό-εικόνα, μπορούν να αποτελέσουν, επίσης, ισχυρούς παράγοντες που θα κρατήσουν το άτομο κλεισμένο στην ντουλάπα (Flowers & Buston, 2001). Αναφέρονται επιπλέον στην Militello (2015) λόγοι που σχετίζονται με την ανασφάλεια στο εργασιακό περιβάλλον, καθώς η ανάγκη για αναγνώριση και ένταξη δημιουργεί το άγχος ότι η αποκάλυψη της σεξουαλικής ταυτότητας θα αμαυρώσει την εικόνα του συνετού εργαζόμενου και θα οδηγήσει σε διακρίσεις, στιγματισμό από το περιβάλλον του, ακόμα και απώλεια της εργασίας.

Έρευνα των Malterud & Bjorkman (2016) έδειξε ότι ομοφυλόφιλα άτομα καθημερινά καλούνται να επιλέξουν με ποιον τρόπο θα διαχειριστούν την σεξουαλική τους ταυτότητα, λαμβάνοντας υπ' όψιν ποικίλους παράγοντες. Κάποιοι από αυτούς είναι: Α) Το είδος του κοινωνικού πλαισίου στο οποίο ανήκουν (οικογένεια, γειτονιά, εργασία, παρέα κ.α.) και φαίνεται να είναι περισσότερο ή λιγότερο ανοιχτοί ανάλογα το περιβάλλον στο οποίο κινούνται κάθε φορά. Β) Οι συνθήκες που επικρατούν στα διάφορα περιβάλλοντα που ανήκουν τα ομοφυλόφιλα άτομα και το κλίμα, φιλικό και υποστηρικτικό ή μη. Γ) Οι συμπεριφορές – αντιλήψεις των άλλων απέναντι στην ομοφυλοφιλία. Θετικά διακείμενα άτομα, με

αντιλήψεις που δείχνουν σεβασμό και αποδοχή προς τα ΛΟΑΤ άτομα, δημιουργούν κλίμα εμπιστοσύνης και πρόσφορο έδαφος για coming out. Δ) Τα ομοφοβικά συναισθήματα που μπορεί να έχουν αναπτύξει τα ομοφυλόφιλα άτομα λόγω της επικρατούσας αντίληψης για το τι είναι φυσιολογικό (ετεροσεξισμός), επηρεάζουν τόσο την αυτό-εικόνα κάποιου, όσο και την απόφασή του να στηρίξει ανοιχτά την σεξουαλική του ταυτότητα.

2.3. Συνέπειες του coming out στην ζωή των ομοφυλόφιλων ατόμων

Σε κοινωνίες που η ετεροφυλοφιλικές σχέσεις είναι η γενικώς αποδεκτή ως φυσιολογική μορφή ερωτικών/συντροφικών σχέσεων, το να αποκαλύψει ένα ομοφυλόφιλο άτομο την ταυτότητά του εμπεριέχει ρίσκο, όπως υποστηρίζεται από τους Feldman & Right (2013). Ο στιγματισμός, η απόρριψη και οι αρνητικές κριτικές είναι πιθανές καταστάσεις που τα άτομα θα βιώσουν μετά το coming out και ταυτόχρονα πιθανοί λόγοι για να κλειστούν ξανά στην ντουλάπα. Την ίδια στιγμή όμως, η βιβλιογραφία υποστηρίζει ότι το coming out αλλά και το outness⁵ γενικότερα, ωφελούν σε μεγάλο βαθμό την ψυχική υγεία των ατόμων. Στους D'Augelli et al. (2002), αναφέρεται ότι άτομα που έχουν κάνει coming out ή γενικότερα είναι «ανοιχτά», φαίνονται πιο ευτυχή και νιώθουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση από ότι την περίοδο που ήταν στην ντουλάπα. Οι δεσμοί με την οικογένεια, τους φίλους, ακόμα και τον/την σύντροφο συχνά γίνονται πιο ισχυροί, καθώς οι σχέσεις βασίζονται πια στην ειλικρίνεια. Επιπλέον, κάποιοι αποκτούν υποστηρικτικό περιβάλλον και νιώθουν λιγότερο ανασφαλείς και μόνοι. Το τελευταίο κατά τους Potoczniak et. al. (2007) είναι ιδιαίτερα σημαντικό για άτομα τρίτης ηλικίας, των οποίων η οικογένεια δεν υπάρχει πια και οι φίλοι είναι λιγостоί.

Αντίστοιχα, η παραμονή στην ντουλάπα μπορεί να έχει επιπτώσεις σε διάφορες πτυχές της ζωής των ομοφυλόφιλων ατόμων. Μπορεί να εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα στρες, κατάθλιψης, ντροπής, ενοχών, άγχους μήπως η ταυτότητα αποκαλυφθεί και στιγματιστούν (Feldman & Right, 2013). Συχνά, όπως αναφέρουν οι Wienke & Hill (2013), τα ομοφυλόφιλα άτομα αποποιούνται τον πραγματική τους ταυτότητα αφού αναγκάζονται να υποδυθούν έναν ετεροφυλόφιλο ρόλο, δίνοντας έναν διαρκή, εξουθενωτικό αγώνα για να γίνουν αποδεκτοί. Έτσι, δεν έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν άτομα της ΛΟΑΤ κοινότητας. Απομονώνονται, νιώθουν την

⁵ Ως outness περιγράφεται το πόσο out/ανοιχτό είναι ένα ομοφυλόφιλο άτομο σε άλλους ανθρώπους, αναφορικά με τον σεξουαλικό του προσανατολισμό (Feldman & Wright, 2013)

ανάγκη να κρύβονται ή και να αποφεύγουν ανθρώπους. Πολλές φορές αγωνιούν για το ποιος μπορεί να ξέρει ή να υποψιάζεται την αλήθεια για την ταυτότητά τους. Βιώνουν κοινωνικό άγχος για τις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις που θα έχει η αποκάλυψη στην εργασία τους (φόβος απώλειας θέσης), στην κοινωνική τους ζωή (φόβος απομόνωσης), στις σχέσεις με οικείους (φόβος εγκατάλειψης από αγαπημένα πρόσωπα), στην ασφάλειά τους (φόβος απειλής κατά της σωματικής ακεραιότητας από τρίτους). Όλα τα προηγούμενα υπάρχει κίνδυνος να προκαλέσουν στο άτομο δυσαρέσκεια και άγχος για τις κοινωνικές συναναστροφές και να το οδηγήσουν στην απομόνωση, μειώνοντας ταυτόχρονα την αυτοπεποίθησή του (Herek, 1996).

Στην βιβλιογραφία, επίσης, υποστηρίζεται ότι η ποιότητα ζωής ενός ομοφυλόφιλου ατόμου που ζει ανοιχτά σε ένα μεγάλο αστικό κέντρο σε σύγκριση με κάποιον που ζει σε ένα χωριό ή μικρή επαρχιακή πόλη, μπορεί να διαφέρει σημαντικά. Οι Puckett et al. (2011), υποστηρίζουν ότι η ζωή στην επαρχία χαρακτηρίζεται συχνά από ετεροσεξιστικές αντιλήψεις για την ομοφυλοφιλία, και κατ' επέκταση καθιστά την ζωή των ομοφυλόφιλων ατόμων που θέλουν να ζήσουν ανοιχτά λιγότερο ευεργετική, αφού έχουν να αντιμετωπίσουν τον αρνητισμό, το στίγμα, την έλλειψη υποστηρικτικών δικτύων, την περιθωριοποίηση, την μοναξιά και συχνά εσωτερικεύουν ομοφοβικά συναισθήματα. Κατά τον Kantrowitz (1996) το κλίμα στην επαρχία είναι πιο εχθρικό, με λιγότερες πιθανότητες προστασίας από διακρίσεις σε στέγαση, εργασία και δικαιώματα συμβίωσης με σύντροφο του ίδιου φύλου.

Στα μεγάλα αστικά κέντρα, αντίθετα, τα άτομα που αποκαλύπτουν την ταυτότητά τους έχουν περισσότερες πιθανότητες να αντιμετωπιστούν με λιγότερη προκατάληψη, αφού υπάρχει μεγαλύτερη εξοικείωση με την ιδέα της ομοφυλοφιλίας λόγω της υψηλότερης συγκέντρωσης ΛΟΑΤ ατόμων εκεί. Σε μεγάλες πόλεις ενισχύεται η υπερηφάνεια και η ενδυνάμωση της ταυτότητας των ομοφυλόφιλων, η ορατότητα είναι μεγαλύτερη και η πρόσβαση σε υποστηρικτικές υπηρεσίες και η γνωριμία με άτομα της ΛΟΑΤ κοινότητας ευκολότερη (D'Augelli et al., 2002).

Οι Feldman & Right (2013) διεξήγαγαν έρευνα, στην οποία μελέτησαν τις επιδράσεις του coming out στην ζωή ομοφυλόφιλων ατόμων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο υψηλός βαθμός outness σχετίζεται με την καλύτερη ψυχική υγεία. Αντίθετα, όταν η σεξουαλική ταυτότητα των ομοφυλόφιλων ατόμων παραμένει κρυφή, η ψυχική υγεία τους επιβαρύνεται. Η έξοδος από την ντουλάπα έχει σαν αποτέλεσμα να έρχονται σε μεγαλύτερη επαφή με άτομα της ΛΟΑΤ κοινότητας,

μέσα στην οποία νιώθουν αποδεκτοί και λαμβάνουν υποστήριξη. Επίσης, νιώθουν ανακούφιση γιατί δεν χρειάζεται να κρύβονται από τους οικείους τους ανθρώπους. Τέλος, νιώθουν ικανοποίηση που η σεξουαλική τους ταυτότητα ταυτίζεται με αυτό που δείχνουν προς τα έξω. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν και οι αρνητικές συνέπειες όταν κάποιος είναι out, όπως το ότι είναι εκτεθειμένος σε διακρίσεις και προκαταλήψεις από άτομα με στερεοτυπικές αντιλήψεις και διαρκώς χρειάζεται να αγωνίζεται για την προστασία των δικαιωμάτων του. Συμπερασματικά, οι ερευνητές παραβάλλοντας τα υπέρ και τα κατά, καταλήγουν ότι τα οφέλη του coming out είναι περισσότερα από τις αρνητικές επιπτώσεις.

Β' ΜΕΡΟΣ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Μεθοδολογία της Έρευνας

Σκοπός και στόχοι

Βασικός σκοπός της έρευνας είναι να μελετηθεί το coming out ομοφυλόφιλων γυναικών στην Ελλάδα, με στόχο να διερευνηθούν:

- α) οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση του coming out
- β) οι πιθανές συνέπειες από την γνωστοποίηση ή μη του σεξουαλικού τους προσανατολισμού

Ερευνητικά ερωτήματα

1. Σε ποιους τομείς της ζωής τους είναι out οι ομοφυλόφιλες γυναίκες από ποια διαδικασία πέρασαν για να αποκαλύψουν την σεξουαλική τους ταυτότητα.
2. Ποιοι παράγοντες καθορίζουν την απόφαση του coming out των ομοφυλόφιλων γυναικών του δείγματος.
3. Ποιες είναι οι πιθανές επιπτώσεις στη ζωή των ερωτηθέντων, που σχετίζονται με το coming out.

Δείγμα

Η επιλογή του δείγματος έγινε με κριτήριο τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ηλικία και το αν έχουν αποκαλύψει ή όχι τα άτομα την σεξουαλική τους ταυτότητα. Επομένως, αναζητήθηκαν ενήλικες γυναίκες, που αυτοπροσδιορίζονται ως ομοφυλόφιλες και έχουν κάνει έστω και μία φορά στη ζωή τους coming out. Αρχικά τα άτομα που εκδήλωσαν ενδιαφέρον ήταν 17, από τα οποία τα 13 εν τέλει έλαβαν μέρος στην έρευνα. Στον Πίνακα 1, βρίσκονται συγκεντρωμένα τα στοιχεία των συμμετεχουσών της έρευνας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 – ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Α.Α.	ΟΝΟΜΑ	ΦΥΛΟ	ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	ΗΛΙΚΙΑ	ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ	ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΤΟΜΕΑΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	ΟΥΤ
1	A	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΟΜΟΦ/ΛΗ	36	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ	ΣΕ ΣΧΕΣΗ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ	ΝΑΙ
2	B	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΟΜΟΦ/ΛΗ	39	ΑΘΗΝΑ	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ	ΣΕ ΣΧΕΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ (εκπαιδευτικός)	ΟΧΙ
3	Γ	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΟΜΟΦ/ΛΗ	23	ΧΙΟΣ	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΤΕΙ (ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ)	ΕΛΕΥΘΕΡΗ	ΝΟΣΗΛΕΥΤΡΙΑ	ΝΑΙ
4	Δ	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΟΜΟΦ/ΛΗ	21	ΑΘΗΝΑ	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΑΕΙ (ΒΙΟΛΟΓΙΑ)	ΣΕ ΣΧΕΣΗ	ΠΩΛΗΤΡΙΑ	ΟΧΙ
5	E	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΟΜΟΦ/ΛΗ	41	ΚΑΝΑΔΑΣ	ΑΘΗΝΑ	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ	ΕΛΕΥΘΕΡΗ	ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΝΑΙ
6	Z	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΟΜΟΦ/ΛΗ	28	ΑΘΗΝΑ	ΑΘΗΝΑ	ΙΕΚ	ΕΛΕΥΘΕΡΗ	PERSONAL ASSISTANT	ΝΑΙ
7	H	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΟΜΟΦ/ΛΗ	44	ΑΘΗΝΑ	ΑΘΗΝΑ	ΛΥΚΕΙΟ	ΕΛΕΥΘΕΡΗ	ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	ΝΑΙ
8	Θ	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΟΜΟΦ/ΛΗ	47	ΑΘΗΝΑ	ΑΘΗΝΑ	ΛΥΚΕΙΟ	ΣΕ ΣΧΕΣΗ	ΑΝΕΡΓΗ	ΟΧΙ
9	I	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΟΜΟΦ/ΛΗ	41	ΑΘΗΝΑ	ΧΑΛΚΙΔΑ	ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ	ΕΛΕΥΘΕΡΗ	ΔΗΜ.ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ (ΚΛ)	ΝΑΙ
10	K	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΟΜΟΦ/ΛΗ	22	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΑΕΙ (ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΥΛΙΚΩΝ)	ΕΛΕΥΘΕΡΗ	ΕΣΤΙΑΣΗ	ΝΑΙ
11	Λ	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΟΜΟΦ/ΛΗ	36	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΑΕΙ (ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ)	ΣΕ ΣΧΕΣΗ	ΕΣΤΙΑΣΗ	ΟΧΙ
12	M	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΟΜΟΦ/ΛΗ	24	ΑΘΗΝΑ	ΑΘΗΝΑ	ΙΕΚ (ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ)	ΕΛΕΥΘΕΡΗ	ΑΙΣΘΗΤΙΚΟΣ	ΝΑΙ
13	N	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΟΜΟΦ/ΛΗ	40	ΑΘΗΝΑ	ΑΘΗΝΑ	ΑΕΙ (ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ)	ΣΕ ΣΧΕΣΗ	ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ/ ΙΤΑΛΙΚΩΝ	ΝΑΙ

Η επιλογή των ερωτώμενων έγινε με την μέθοδο δειγματοληψίας της χιονοστιβάδας (snowball sampling), η οποία εξυπηρετεί στην εύρεση δύσκολα προσεγγίσιμων ομάδων, όπως ήταν το δείγμα της παρούσας έρευνας. Αποτελεί δυναμική διαδικασία, που στηρίζεται στην αρχή ότι οι αναφορές των ατόμων του δείγματος γίνονται μεταξύ ατόμων με κάποια κοινά χαρακτηριστικά ή γνωρίζουν άλλους με παρόμοια (Πύλλη & Ραφτόπουλος, 2012). Στην συγκεκριμένη έρευνα, η εκκίνηση δόθηκε από άτομα του οικείου περιβάλλοντος της ερευνήτριας, τα οποία πρότειναν σε άλλα άτομα να πάρουν μέρος και ούτω καθεξής.

Συλλογή δεδομένων - Ερευνητική Μέθοδος

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μία απόπειρα αποτύπωσης προσωπικών αντιλήψεων, απόψεων, βιωμάτων, σκέψεων, συναισθημάτων, ομοφυλόφιλων γυναικών πάνω στο θέμα του προσωπικού τους coming out, το οποίο αν και κοινό μεταξύ τους, μπορεί να διαφέρει ριζικά από άτομο σε άτομο στο πως γίνεται αντιληπτό και βιώνεται. Ζητούμενο ήταν να ακουστεί η «ιστορία» κάθε ατόμου χωρίς να χαθεί ο υποκειμενικός της χαρακτήρας και να αποτυπωθεί η ερμηνεία που τα ίδια τα άτομα δίνουν στα γεγονότα. Τα παραπάνω δεν θα μπορούσαν να οδηγήσουν παρά μόνο στην επιλογή της Ποιοτικής Έρευνας σαν μέθοδο μελέτης του συγκεκριμένου θέματος, αφού αυτή, όπως αναφέρει ο Τσιώλης (2014), στοχεύει στην μελέτη νοημάτων και αναπαραστάσεων που τα ίδια τα υποκείμενα δίνουν στον κοινωνικό τους κόσμο, απαντώντας στα ερωτήματα «πως» και «τι».

Η εκκίνηση της έρευνας έγινε αρχές Μαρτίου του 2019 και ολοκληρώθηκε τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Ως μέσο για την συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν ημι-δομημένες συνεντεύξεις, με ερωτήσεις που αντιστοιχούσαν θεματικά στα ερευνητικά ερωτήματα και που γίνονταν όχι με συγκεκριμένη σειρά, καθώς ακολουθούσαν τη ροή του λόγου και τον ειρμό των συμμετεχουσών κάθε φορά. Οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις επιλέχθηκαν ως μέσο γιατί επιτρέπουν στα άτομα να αναπτύξουν τη σκέψη τους ελεύθερα, αν και μέσα σε συγκεκριμένα θεματικά όρια, ωστόσο με όρους των ίδιων των συμμετεχόντων και όχι τυποποιημένα (Ιωσηφίδης, 2008). Κατά την διάρκεια της διαδικασίας των συνεντεύξεων χρειάστηκε να δημιουργηθούν νέες ερωτήσεις ή να τροποποιηθούν οι ήδη υπάρχουσες, καθώς προέκυπταν νέα δεδομένα, τα οποία αποκάλυπταν μία νέα διάσταση του θέματος. Ο οδηγός της συνέντευξης παρατίθεται στο Παράρτημα 2.

Η πλειοψηφία των συνεντεύξεων έγινε δια ζώσης, καθώς μία συζήτηση face to face πάντα δημιουργεί καταλληλότερες συνθήκες και ενισχύει το κλίμα εμπιστοσύνης ανάμεσα στον ερευνητή και τον συμμετέχοντα. Επίσης, ο ερευνητής κατ' αυτόν τον τρόπο έχει την ευκαιρία να παρατηρήσει την μη λεκτική έκφραση που συνοδεύει τα λεγόμενα των συμμετεχόντων, η οποία ολοκληρώνει πολλές φορές όσα τα λόγια δυσκολεύονται να εκφράσουν (Nathan et al, 2018). Παρ' όλα αυτά, λόγω πρακτικών δυσκολιών, δεν υπήρξε πάντα εφικτή η δια ζώσης επικοινωνία, επομένως ένας αριθμός συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε μέσω του διαδικτύου (Skype). Σε όλες τις περιπτώσεις έγινε μαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων, οι οποίες στην συνέχεια απομαγνητοφωνήθηκαν και μετατράπηκαν σε γραπτό κείμενο. Η ηχητική καταγραφή έγινε με την ενυπόγραφη συναίνεση των ερωτώμενων. Το έντυπο συναίνεσης παρατίθεται στο Παράρτημα 3.

Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων

Η μέθοδος που επιλέχθηκε για την επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας ήταν η Θεματική Ανάλυση. Ο ερευνητής μέσω αυτής της οδού καλείται να κατανοήσει, να αποκωδικοποιήσει και να ερμηνεύσει τα δεδομένα, ώστε να εξηγούν τα ερευνητικά ερωτήματα στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό (Τσιώλης, 2018). Για τους Braun&Clarke (2006) δεν αποτελεί μία γραμμική διαδικασία, αντιθέτως ο ερευνητής μετακινείται από επόμενα σε προηγούμενα στάδια της ανάλυσης με επαναλαμβανόμενο τρόπο, δίνοντας τον απαραίτητο χρόνο στην διαδικασία.

Η Θεματική Ανάλυση, πραγματοποιήθηκε σε έξι (6) στάδια, τα οποία σύμφωνα με τους Braun&Clarke (2006) περιλαμβάνουν: αρχικά τις επαναλαμβανόμενες αναγνώσεις των συνεντεύξεων που οδηγούν στην εξοικείωση με τα δεδομένα. Την κωδικοποίηση, στη συνέχεια, σημαντικών δεδομένων, κατάλληλων να εξυπηρετήσουν αργότερα στην απάντηση ερευνητικών ερωτημάτων. Έπειτα, την αναζήτηση θεμάτων και την συγκέντρωση των δεδομένων κάτω από κάθε θέμα. Απαραίτητη στη φάση αυτή η επανεξέταση των υποψήφιων θεματικών εννοιών για να επαληθευτεί ότι όντως αντιστοιχίζονται με τα δεδομένα και κατόπιν η επιλογή σαφούς ονόματος κάθε ενότητας. Τελικό στάδιο αποτέλεσε η επιλογή αντιπροσωπευτικών αποσπασμάτων, η ανάλυσή τους και η σύνδεσή τους με τα ερευνητικά ερωτήματα και την βιβλιογραφία, παράγοντας έτσι μία ακαδημαϊκή παρουσίαση της ανάλυσης.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας δεν μπορούν να γενικευτούν σε όλες τις ομοφυλόφιλες γυναίκες της Ελλάδας, πράγμα που δεν αποτελεί ούτως ή άλλως σκοπό της μελέτης αυτής. Ο σκοπός της ποιοτικής έρευνας δεν είναι η γενίκευση αλλά η κατανόηση ανθρώπινων εμπειριών μέσα από την εις βάθος μελέτη συγκεκριμένων υποθέσεων (Polit&Beck, 2010). Ομοίως και εδώ, αυτό που ενδιέφερε ήταν να ερμηνευτούν τα βιώματα και οι εμπειρίες των συμμετεχουσών μέσα από την δική τους ματιά.

Ηθικά ζητήματα

Η ηθική και δεοντολογία, σύμφωνα με τους Λαγουμιντζή κ.α. (2015), αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της έρευνας, από τη σύλληψη μιας ιδέας έως τη δημοσίευση των αποτελεσμάτων της. Ένα από τα συνηθέστερα ζητήματα που καλείται να αντιμετωπιστεί σε μία έρευνα είναι η συγκατάθεση των εμπλεκόμενων και η προστασία των προσωπικών δεδομένων. Στην παρούσα έρευνα το συγκεκριμένο ζήτημα, όπως και αυτά της ανωνυμίας και της άδειας για ηχογράφηση, διασφαλίστηκαν με την ενυπόγραφη συγκατάθεση των συμμετεχουσών για την χρήση των προσωπικών τους δεδομένων για τις ανάγκες της έρευνας.

Δυσκολίες

Η εύρεση δείγματος, καθώς και η διαρροή ατόμων στην πορεία της έρευνας, υπήρξαν σημαντικά ζητήματα στην παρούσα έρευνα. Το δείγμα θα αποτελούνταν από 15 με 20 άτομα, 17 εκδήλωσαν ενδιαφέρον, από τα οποία τελικά μόλις 13 πήραν μέρος. Το ζήτημα της δυσκολίας εύρεσης ατόμων της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας, αλλά και το ότι έκαναν πίσω πριν την πραγματοποίηση της συνέντευξης, προκάλεσε προβληματισμό. Εικασίες μπορούν να γίνουν ότι το θέμα του coming out και της ομοφυλοφιλίας είναι αντιληπτό και αντιμετωπίζεται ως ταμπού από κάποιες ομοφυλόφιλες γυναίκες, οι οποίες ίσως νιώθουν άβολα ή φοβούνται να το συζητήσουν, ιδιαιτέρως με κάποιον που τους είναι άγνωστος.

Όσον αφορά στο θεωρητικό κομμάτι, η απουσία βιβλιογραφίας για την ελληνική πραγματικότητα, έκανε αδύνατη την σύγκριση των ευρημάτων της συγκεκριμένης έρευνας με δεδομένα για το coming out στην Ελλάδα ως τώρα. Εξ' αιτίας όμως αυτού θα μπορούσε η παρούσα μελέτη να αποτελεί φορέα νέας γνώσης στο συγκεκριμένο πεδίο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Παρουσίαση Αποτελεσμάτων

4.1. Η απόφαση του coming out

Τι είναι αυτό που παίζει ρόλο στην απόφαση μίας ομοφυλόφιλης γυναίκας να βγει από την ντουλάπα ή να παραμείνει σε αυτή; Πολλές απαντήσεις δόθηκαν στο συγκεκριμένο ερώτημα, με κάποιες από αυτές να αναφέρονται συχνότερα από μία φορά, από διαφορετικές συμμετέχουσες. Παρακάτω συνοψίζονται οι παράγοντες εκείνοι που βοηθούν στην απόφαση του coming out.

Στάση και αντιλήψεις των άλλων απέναντι σε θέματα σχετικά με την ομοφυλοφιλία

Σαν πρώτο και σημαντικότερο κριτήριο της απόφασης του coming out αναφέρθηκε από την πλειοψηφία των ερωτώμενων η στάση και οι αντιλήψεις που κάποιος έχει απέναντι στην ομοφυλοφιλία. Το πώς αντιμετωπίζει κάποιος την ομοφυλοφιλία, είτε σε θεωρητικό είτε σε πρακτικό επίπεδο, φαίνεται να καθορίζει το αν μία ομοφυλόφιλη γυναίκα θα πάρει την απόφαση να του μιλήσει για την ταυτότητά της. Σε περιπτώσεις που οι συμμετέχουσες γνώριζαν ότι ένα άτομο ήταν θετικά διακείμενο, ενθαρρύνονταν να προχωρήσουν στο coming out και να του μιλήσουν ανοιχτά. Χαρακτηριστικά αναφέρει η Α:

«Αυτό που σίγουρα θα με βοηθήσει να ανοιχτώ, είναι η γενική στάση του άλλου για το θέμα αυτό. Δηλαδή, πως συμπεριφέρεται, τι άποψη έχει γενικά για την ομοφυλοφιλία [...] Όταν κάποιος είναι θετικός, με βοηθάει να ανοιχτώ κι εγώ» (Ερωτώμενη 1)

Οι σχέσεις με τους άλλους

Το είδος της σχέσης που έχει μία ομοφυλόφιλη γυναίκα με ένα άτομο περιγράφεται επίσης ως στοιχείο που θα την βοηθήσει να ανοιχτεί. Κατά τα λεγόμενα των συμμετεχουσών, η εμπιστοσύνη σε κάποιον ενισχύει την απόφαση να μιλήσουν ανοιχτά για την ταυτότητά τους. Κατ' επέκταση οι άνθρωποι που εμπιστεύονται ευκολότερα είναι εκείνοι, τους οποίους γνωρίζουν χρόνια, με τους οποίους έχουν καλή σχέση και νιώθουν ότι τις νοιάζονται. Το να μιλήσουν σε ανθρώπους οικείους τις φέρνει ακόμα πιο κοντά σε αυτούς, τις κάνει να είναι πιο ειλικρινείς και ενισχύει

το αίσθημα της ελευθερίας από την καταπίεση του να κρύβουν τον πραγματικό τους εαυτό.

«Γενικά οι παράγοντες της αποκάλυψης είναι η οικειότητα, η σχέση που έχω, να είναι μία στενή σχέση, η αγάπη, τα συναισθήματα που τρέφω ή νιώθω ότι τρέφουν οι άλλοι για μένα [...] Θα μιλήσω σε έναν καλό φίλο που τον γνωρίζω χρόνια [...] Σκέφτομαι ότι ένας άνθρωπος είναι πολύ κοντά μου... οπότε θεωρώ ότι είναι χαζό να αναφέρομαι σε σχέσεις και να λέω ψέματα. Να χρησιμοποιώ το αντίθετο φύλο όταν μιλάω για τη σχέση μου; Να χρησιμοποιώ ψεύτικα στοιχεία; Δεν μ' αρέσει. Με πιέζει πολύ.» (Ερωτώμενη 1)

Έλλειψη γνώσης και εκπαίδευσης των άλλων πάνω σε θέματα που αφορούν την ομοφυλοφιλία

Ανασταλτικό παράγοντα στο coming out, αποτελεί η έλλειψη γνώσης και εκπαίδευσης των άλλων πάνω σε θέματα που αφορούν την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, καθώς και η ύπαρξη στερεοτύπων, προκαταλήψεων και λανθασμένων αντιλήψεων. Η Ι. αναφέρει:

«Βοηθάει να είναι ο άλλος εκπαιδευμένος για να του μιλήσεις. Δεν με βοηθάει να είμαι το πρώτο gay άτομο που γνωρίζει. Να με αντιμετωπίζει σαν ούφο. Να φάω στη μάπα όλες του τις απορίες για τη σεξουαλικότητα του ομοφυλόφιλου ανθρώπου. [...] Το πιο συνηθισμένο πρόβλημα είναι να πρέπει να εκπαιδεύσεις ανθρώπους, να απαντάς χαζές ερωτήσεις [...] Μεγάλο ποσοστό της κοινωνίας μας θεωρούν έκφυλους, μας βλέπουν ως συγγενικές παθήσεις σε εισαγωγικά με την παιδερασία. Σε μία τέτοια κοινωνία που υπάρχουν τέτοιου είδους άνθρωποι, ανεκπαιδευτοι, η αλήθεια είναι ότι πρέπει να φυλάγεται κάποιος» (Ερωτώμενη 9)

Αξίζει να αναφερθεί η αρνητική εμπειρία της Α σχετικά με την παρουσία της σε Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, με αντικείμενο κοινωνικού-ανθρωπιστικού χαρακτήρα. Βρέθηκε σε περιβάλλον, στο οποίο χρειαζόταν να αντιμετωπίζει τις προκαταλήψεις των συμφοιτητών της και να κρατάει κρυφή την

ταυτότητά της ως ομοφυλόφιλη. Εντύπωση και απογοήτευση προκαλεί στην ίδια το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα προέρχονταν κατά κύριο λόγο από ανθρωπιστικά πεδία, γεγονός που δεν δικαιολογεί την παραπάνω κατάσταση. Λόγος γίνεται και για ελλιπή ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση των διδασκόντων, οι οποίοι διατηρούσαν στάση που δεν θα επέτρεπε σε άτομα με διαφορετική σεξουαλική ταυτότητα να εκφραστούν.

«Είχα την εντύπωση ότι μπορώ να εκφραστώ, σε συμφοιτητές του Μεταπτυχιακού που παρακολούθησα, αλλά έκανα μεγάλο λάθος. Περίμενα μία θετική αντιμετώπιση και λιγότερα στερεότυπα εφόσον έχω επαγγελματίες που ασχολούνται με τον άνθρωπο και πρέπει να είναι λίγο πιο ευαισθητοποιημένοι. Είχαμε μαθήματα για τη διαφορετικότητα και εκεί άκουσα πολλά, όχι μόνο μέσα στην τάξη αλλά και έξω, πράγματα που δεν περιμένεις ότι θα ακούσεις από κοινωνικούς επιστήμονες, κοινωνικούς λειτουργούς... Και οι εκπαιδευτικοί όμως, που υποτίθεται ότι πρέπει να σου μεταλαμπαδεύσουν αρχές και αξίες, είναι οι πρώτοι που σου περνάνε τις προκαταλήψεις. Μου κάνει τρομερή εντύπωση και με απογοητεύει.» (Ερωτώμενη 1)

Τα διάφορα περιβάλλοντα στα οποία ανήκει μία ομοφυλόφιλη γυναίκα

Τα πλαίσια, στα οποία ανήκει και κινείται μία ομοφυλόφιλη γυναίκα, όπως το εργασιακό περιβάλλον, το οικογενειακό, οι φίλοι κ.α., αλλά και οι αντιλήψεις, οι στάσεις και τα στερεότυπα της κοινωνίας που ζουν, φαίνεται να ασκούν επιρροή στην απόφασή της να είναι out ή όχι. Πολλές φορές, δε, σε ένα πλαίσιο μπορεί να είναι ανοιχτές ενώ σε κάποιο άλλο όχι, ενώ μπορεί να ποικίλει και ο βαθμός στον οποίο ανοίγονται ανάλογα το περιβάλλον.

Πρώτος παράγοντας, για τον οποίο έγινε λόγος από την συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχουσών, ήταν ο τόπος καταγωγής, ανατροφής και διαμονής. Το που έχει μεγαλώσει ή και ζει μία ομοφυλόφιλη γυναίκα είναι καθοριστικό στην απόφασή της να απεγκλωβιστεί από την ντουλάπα. Επαρχιακές πόλεις και χωριά παρουσιάζονται ως κοινωνίες με στερεοτυπικές αντιλήψεις, που καταπιέζουν και εμποδίζουν τα άτομα να εκφραστούν.

«Όταν μεγάλωνα εγώ στην επαρχία είχαμε φηγούρες που ήταν καταφανέστατα γκέι, λεσβίες... που τις κορόιδευαν όλοι. Αυτό το πράγμα

με έκανε να κλειστώ ακόμα περισσότερο στον εαυτό μου. Δεν ήθελα να είμαι η... πώς να το πω... η καρικατούρα του χωριού ας πούμε [...] Έτσι μεγάλωσα. Σε μία επαρχιακή πόλη που όλοι ήταν έτσι. Η λεσβία, ο γκέι να είναι δακτυλοδεικτούμενοι, είναι ίσως κάτι μιανό... ζένο... ντροπιαστικό [...] Η Χίος είναι μικρό νησί. Ήμουν πάντα σεξουαλικά περιορισμένη... από την άποψη ότι ήταν επίφοβο να ανοιχτώ. Όλοι γνωριζόμαστε μεταξύ μας και θα σχολιαζόταν αυτό. Θα ταξίδευε το νέο, θα έφτανε σε κάποιο συγγενικό πρόσωπο και θα γινόταν μεγάλη φασαρία» (Ερωτώμενη 3)

Από την άλλη, υπάρχουν ερωτώμενες που θεωρούν τη ζωή στην επαρχία πιο ασφαλή σε σύγκριση με ένα μεγάλο αστικό κέντρο, όπου η αποξένωση και ο απρόσωπος χαρακτήρας των σχέσεων επιτρέπει πιο εύκολα τις ομοφοβικές επιθέσεις απέναντι σε κάποιον άγνωστο, αφού δεν υπάρχει ο δεσμός και η οικειότητα που θα κάνει τον άλλο να διστάσει.

«Στην Αθήνα για παράδειγμα αυτή η αποξένωση βοηθάει από τη μία γιατί δεν ξέρουν ποια είσαι και δεν προσπαθείς να κρυφτείς, από την άλλη τα πράγματα είναι πιο επικίνδυνα γιατί γίνονται πάρα πολλές επιθέσεις ομοφοβικές, βρίσκεσαι πιο εύκολα δαρμένος. Δεν ξέρω, στο Ηράκλειο θα μιλήσουν, θα κουτσομπολέψουν, αλλά επειδή σε ξέρουν δεν θα σου κάνουν κακό. Είναι τραβηγμένο.» (Ερωτώμενη 1)

Συμπληρωματικά, κατά τα λεγόμενα της Β:

«Στην επαρχία επειδή θέλουνε να δείχνουνε το καλό πρόσωπο όλοι και να διατηρούν την ομαλότητα στην τοπική κοινωνία δεν θα θίξουν τον άλλο... αυτές τις αβρότητες τέλος πάντων. Το κλίμα είναι πιο επιθετικό στην Αθήνα. Όταν θα γίνει κάποιος τσακωμός δεν θα είναι... είναι μεγάλη πόλη και δεν έχουν ανάγκη να διατηρήσουν καλές σχέσεις ο ένας με τον άλλο.» (Ερωτώμενη 2)

Στον εργασιακό χώρο, αρκετά άτομα αναφέρουν ότι παραμένουν στην ντουλάπα, λόγω του ότι φοβούνται διάφορες αρνητικές επιπτώσεις, από το να βιώνουν συνθήκες δύσκολες μέχρι και το να χάσουν την δουλειά τους. Το είδος της

εργασίας επίσης φαίνεται να παίζει ρόλο. Κάποιες γυναίκες μίλησαν για απασχόληση σε χώρους που σχετίζονται με καλλιτεχνικά επαγγέλματα ή ανθρωπιστικά, όπου η ορατότητα ήταν όχι μόνο ανεκτή αλλά και επιθυμητή, με συνεργάτες να σέβονται και να στηρίζουν την διαφορετικότητα. Άλλα επαγγέλματα και εργασιακοί χώροι αντιθέτως, όπως αυτός της εκπαίδευσης, περιγράφηκαν ως εχθρικοί και η οποιαδήποτε μορφή διαφορετικότητας ήταν μη αποδεκτή και αδύνατο να επιβιώσει.

«Υπάρχει ένας κίνδυνος να είσαι ορατός και εκπαιδευτικός. Στοχοποιείσαι και επίσης ένας άλλος κίνδυνος είναι η νομική οδός. Μπορεί να κατηγορηθείς για άδικο λόγο πολλές φορές, να ταλαιπωρηθείς. Δεν είναι εύκολο να ανεχτούν οι άνθρωποι κάτι που τους είναι ξένο, το φοβούνται. Δεν μιλάω μόνο για ομοφυλοφιλία, αλλά και για αλλοδαπούς, για ΑμεΑ κλπ[...] Αν ήμουν μόνιμη και δεν φοβόμουν ότι θα χάσω τη δουλειά μου, θα άφηνα τον εαυτό μου ελεύθερο. Δεν θα προσπαθούσα να φαίνομαι κάποια που δεν είμαι ή να αποδείξω κάτι άλλο» (Ερωτώμενη 2)

Ο τρόπος που η κοινωνία τοποθετεί την γυναίκα μέσα σε μία ετεροφυλοφιλική σχέση και της αποδίδει προκαθορισμένο ρόλο, έχοντας συγκεκριμένες προσδοκίες από εκείνη, αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για μία λεσβία γυναίκα να αποκαλύψει την ταυτότητά της και να ζήσει ανοιχτά. Επιπλέον, την ωθεί στο να προσποιείται κάτι που δεν είναι για να νιώσει ότι είναι κομμάτι του συνόλου.

«Το σύστημα της ζωής, δηλαδή το γάμος με άντρα τα κορίτσια, όσο πιο μικρή ηλικία τόσο το καλύτερο, τα αγόρια εννοείται με κορίτσι... Παιδιά, μπόλικά, άντε αν θες μπορείς να δουλέψεις σαν γυναίκα, αλλά όταν κάνεις παιδί αλλάζεις ρόλο. Σπίτι, ανατροφή παιδιού, νοικοκυρά, δούλα και κυρά. Αυτό το πακετάκι... φυσικά με έχει επηρεάσει. Βλέπεις τους γύρω σου, θες να είσαι κι εσύ έτσι σε ένα βαθμό για να μην ξεχωρίζεις αρνητικά. Έτσι μεγάλωσα [...] (Ερωτώμενη 12)

Το πως μεταφράζει η Εκκλησία την ομοφυλοφιλία και πως αυτό επιβάλλεται κοινωνικά ως κανόνας, οδηγεί μία ομοφυλόφιλη γυναίκα όχι μόνο στο να διατηρήσει κρυφή την ταυτότητά της, αλλά και να κάνει επιλογές ζωής σύμφωνα με τα

αναμενόμενα κοινωνικά πρότυπα και στερεότυπα, σαν να είναι η μόνη επιλογή αυτή που έχει ώστε να υπάρξει και να θεωρηθεί φυσιολογική, κατά τη φιλοσοφία της Εκκλησίας.

«Πατρίς – θρησκεία - οικογένεια είναι η άποψη της εκκλησίας. Φοβερή καταπίεση. Πως ένας ομοφυλόφιλος θα ανοιχτεί όταν ο συγκεκριμένος τρόπος ζωής, το σύστημα αυτό το προωθεί η εκκλησία. Οι ομοφυλόφιλοι δεν είναι πουθενά σε αυτό. Αόρατοι. Οι απόκληροι της κοινωνίας. Παρίες. [...] Παντρέψου ας πεις και ψέματα, κάνε παιδιά ας τους πεις και ψέματα ότι είσαι straight.» (Ερωτώμενη 2)

Το coming out στην οικογένεια, σε σύγκριση με το φιλικό περιβάλλον, περιγράφεται ως δυσκολότερο. Οι περισσότερες ομοφυλόφιλες γυναίκες ανήκουν σε οικογένειες με αντιλήψεις, που από τις ίδιες χαρακτηρίζονται ως συντηρητικές, πράγμα που πρακτικά σημαίνει ότι δυσκολεύονται να αντιληφθούν την διαφορετικότητα ως φυσιολογική και τις περισσότερες φορές την απορρίπτουν. Αυτός είναι και ο λόγος που ενώ οι περισσότερες ερωτώμενες θέλουν να κάνουν τους γονείς τους κοινωνούς της προσωπικής τους ζωής, διστάζουν και δεν τολμούν τελικά. Για αρκετές μάλιστα, η ολοκλήρωση ή μη του coming out στους γονείς, παίζει καθοριστικό ρόλο στο αν μετά θα επιλέξουν να είναι out ή όχι. Αναφέρθηκε πολλές φορές ότι από τη στιγμή που οι γονείς γνωρίζουν, το άτομο δεν φοβάται ούτε κωλύεται να ανοιχτεί σε οποιονδήποτε άλλο. Η Β λέει χαρακτηριστικά:

«Επειδή οι γονείς μου δεν γνωρίζουν θεωρώ ότι είμαι πιο κλειστή. Αν γνώριζαν οι γονείς μου πιστεύω ότι δεν θα είχα πρόβλημα να το μάθει οποιοσδήποτε. Οι φίλοι το ακούνε πιο εύκολα. Οι γονείς όχι.» (Ερωτώμενη 2)

Και σύμφωνα με την Α:

«Βασικά οι γονείς μου το ξέρουνε και αφού το ξέρουνε δεν με πειράζει να το μάθει κάποιος άλλος. Η δική τους γνώμη μετράει πιο πολύ. Αφού το έμαθαν, δε φοβάμαι να το πω σε κανένα.» (Ερωτώμενη 11)

Το coming out ως μέσο έκφρασης της ερωτικής έλξης για κάποιο άτομο

Κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων υπήρξαν γυναίκες που σαν κίνητρο για να προχωρήσουν σε coming out είχαν την ερωτική έλξη για μία γυναίκα, στην οποία αποφάσισαν να εξομολογηθούν τα συναισθήματά τους. Παρ' όλο που γνώριζαν ότι η πράξη αυτή μπορεί και να μην είχε τελικά το επιθυμητό αποτέλεσμα, που θα ήταν η έκφραση των ίδιων συναισθημάτων και από την άλλη πλευρά, πήραν το ρίσκο και προχώρησαν στην εξομολόγηση. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων το coming out οδήγησε σε σχέση, αφού φανερώθηκαν όμοια συναισθήματα και από την άλλη πλευρά. Υπήρξε και το αντίθετο βεβαίως, δηλαδή μετά το coming out και ενώ υπήρχαν ισχυρές ενδείξεις για αμοιβαία συναισθήματα, όπως το αντιλαμβανόταν η ερωτώμενη, όπου το άλλο άτομο αρνήθηκε κάθε συναίσθημα που έδειχνε μέχρι τότε, με αποτέλεσμα να διαλυθεί ακόμα και η φιλική σχέση που υπήρχε πριν. Μας περιγράφει η Α:

*«Κάποια στιγμή είχα γνωρίσει μία κοπέλα με την οποία κάναμε πάρα πολύ παρέα [...] Ήμουν ερωτευμένη μαζί της και αυτό ήταν το καθοριστικό γεγονός για να πάρω την απόφαση και να μιλήσω και ήταν η κοπέλα αυτή το πρώτο άτομο στο οποίο μίλησα. Παρόλο που ήξερα ότι μπορεί να την χάσω από τη ζωή μου, δεν μπορούσα να αντέξω άλλο το βάρος. Ήταν πάρα πολύ συνειδητό... είχα επίγνωση του ότι αυτή η σχέση μπορεί να διαλυθεί τελείως και να μην ξαναμιλήσουμε»
(Ερωτώμενη 1)*

Εσωτερικευμένη ομοφοβία – μη αποδοχή της σεξουαλικής ταυτότητας

Αναφέρθηκε από αρκετά διαφορετικά άτομα που πήραν μέρος στην έρευνα ότι τα ίδια δεν αποδέχονται ή δεν αποδέχονταν την ταυτότητά τους ως ομοφυλόφιλα για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτό τις βασάνιζε με αρνητικά συναισθήματα που κατευθύνονταν ενάντια στον ίδιο τον εαυτό τους, με εσωτερικές συγκρούσεις, αυτολογοκρισία, ενοχή για αυτό που νιώθουν και κατέληγε να τις «κλειδώνει ακόμα» πιο βαθιά «στην ντουλάπα» και να τις αναγκάζει να αρνούνται την ίδια τους την ύπαρξη ως ομοφυλόφιλες. Η Β ομολογεί:

«Ντρεπόμεν και αηδιάζα με τον εαυτό μου και ήθελα να ανοίξει η γη να με καταπιεί αν καταλάβαινε κανείς κάτι [...] Και εγώ τους θεωρούσα

παρακμιακούς τους ομοφυλόφιλους. Αυτή την ομοφοβία την είχα περάσει κι εγώ μέσα μου. Και φυσικά επειδή συγκρουόμουν μέσα μου, δεν ήθελα να βγάλω προς τα έξω την προσωπικότητά μου... Υπήρχε μία αυτολογοκρισία σε μόνιμη βάση» (Ερωτώμενη 2)

Εσωτερική ετοιμότητα

Σε συνάρτηση με το παραπάνω, η συμφιλίωση των ομοφυλόφιλων γυναικών με την ταυτότητα και με αυτό που η φύση τους (και όχι τα κοινωνικά πρότυπα) ορίζει ως φυσιολογικό, είναι βασικός παράγοντας για την ολοκλήρωση του coming out. Έτοιμη θα είναι μία γυναίκα όταν νιώσει υπερήφανη για τον εαυτό της και θα είναι σε θέση να τον υποστηρίξει απέναντι σε οποιονδήποτε έρθει να την κοντράρει, σύμφωνα με τα λεγόμενα της Ι:

«Η βασική προϋπόθεση για να κάνεις coming out είναι η ετοιμότητα η εσωτερική. Η ετοιμότητα, όπως για κάθε τι. Η ετοιμότητα σημαίνει αισθάνομαι αρκετά περήφανος ή περήφανη έτσι ώστε να στηρίζω αυτό που είμαι, ανεξάρτητα από την αντίδραση του άλλου. Αυτό είναι η απόλυτη προϋπόθεση.» (Ερωτώμενη 9)

Ο σεξουαλικός προσανατολισμός των ατόμων στα οποία κάνουν coming out

Η απόφαση αλλά και η πραγματοποίηση του coming out περιγράφονται ως ευκολότερες όταν γίνονται σε άτομα που είναι τα ίδια ομοφυλόφιλα, λόγω του ότι έχουν βρεθεί σε παρόμοια θέση και μπορούν να δείξουν μεγαλύτερη ενσυναίσθηση. Αναμένεται ότι θα υπάρξει κατανόηση από πλευράς τους, θα διευκολύνουν την διαδικασία του coming out και θα υποστηρίξουν σε υψηλότερο βαθμό από κει κι έπειτα το άτομο που τους αποκαλύπτεται. Αναφέρει σχετικά η Γ:

«Ας πούμε, όταν είναι κάποιος γκέι θα του μιλήσω πιο εύκολα. Θα με καταλάβει. Θα ξέρει πως νιώθω. Δεν θα με κρίνει. Όταν βρίσκεις ανθρώπους οι οποίοι το έχουν ζήσει και το βιώνουν είναι άλλη η υποστήριξη που παίρνεις και η ασφάλεια που νιώθεις» (Ερωτώμενη 3)

Όμως πέρα από την διευκόλυνση της διαδικασίας και την υποστήριξη, τα άτομα επιδιώκουν την δημιουργία φίλων και παρέας με τον ίδιο προσανατολισμό γιατί

νώθουν πιο άνετα μαζί τους. Οι κοινές σταθερές και ο ίδιος κώδικας επικοινωνίας, επιτρέπουν στις ομοφυλόφιλες γυναίκες να κινούνται πιο ελεύθερα σε μία παρέα που τα άτομα είναι επίσης ομοφυλόφιλα, σε αντίθεση με παρέες ετεροφυλόφιλων, που ναι μεν κατανοούν και σέβονται, αλλά δεν έχουν κοινό σημείο αναφοράς σε ό,τι έχει να κάνει με εμπειρίες και βιώματα.

«Ήθελα να βρω κι άλλους ανθρώπους ομοφυλόφιλους, να μπορώ να μοιραστώ πράγματα μαζί τους, μία κοινή εμπειρία. Μπορείς να το πεις και σε έναν φίλο σου straight, θα το σεβαστεί, αλλά δεν το έχει ζήσει, δεν θα το καταλάβει» (Ερωτώμενη 1)

Η ηλικία του ατόμου που κάνει το coming out

Η ηλικία θεωρείται ότι παίζει σημαντικό ρόλο στην απόφαση κάποιου να ανοίξει την ντουλάπα του και να βγει έξω. Αυτό γιατί τα άτομα μέσα από τις εμπειρίες τους αποκτούν ωριμότητα, που τους βοηθάει να απενοχοποιούνται και να μην αντιλαμβάνονται ως εμπόδιο την ενδεχόμενη αρνητική αντίδραση από τρίτους κατά την διαδικασία του coming out.

«Όσο μεγαλώνεις, όταν (-) αλλάζουν τα πράγματα, αλλάζει δηλαδή ο τρόπος σκέψης... μπαίνουν και υπαρξιακά ζητήματα στη μέση, δηλαδή μεγαλώνω, εκεί μετά αρχίζουν και βαρύνουν άλλα πράγματα δηλαδή δε βαραίνει τόσο πολύ το αν θα ξέρει ο κόσμος αν είσαι εσύ λεσβία ή γκέι ή οτιδήποτε, αλλά βαραίνει περισσότερο το τι έχεις ζήσει στη ζωή σου και τι δεν έχεις ζήσει. Αν την έχεις ζήσει ή όχι.» (Ερωτώμενη 2)

Ο παράγοντας τύχη

Ο παράγοντας «τύχη» για κάποιες συμμετέχουσες έπαιξε καθοριστικό ρόλο, καθώς η ταυτότητά τους αποκαλύφθηκε μέσα από τυχαίο γεγονός και όχι επειδή εκείνες επέλεξαν ή ήταν έτοιμες να το φανερώσουν. Το coming out με τον συγκεκριμένο τρόπο, ήταν ανεπιθύμητο σε όλες τις περιπτώσεις και λόγος να μπλοκάρουν ακόμα περισσότερο τα άτομα ή να χαλάσει η σχέση με τους ανθρώπους που το έμαθαν.

«Βασικά με τη σχέση μου συγκατοικώ και φιλοξενούσα τη μάνα μου για ένα διάστημα. Δεν ήθελα να το μάθει, δεν ήμουν έτοιμη τότε, ούτε θα το έλεγα σύντομα. Αλλά είναι πονηρή και το κατάλαβε. Δεν ήθελα καθόλου να γίνει αυτό. Αντέδρασε πολύ άσχημα και η σχέση μας έγινε μπάχαλο. Βασικά από κει και πέρα δεν ήθελα να το πω σε κανέναν.»
(Ερωτώμενη 4)

Ακτιβισμός

Κάποιες γυναίκες αποφάσισαν ότι θέλουν να είναι out στην ζωή τους δίνοντας μάχη για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, μέσα από την ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση των γύρω τους. Θεωρούν ότι με αυτόν τον τρόπο θέματα που αφορούν την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα αναδεικνύονται και ο κόσμος αρχίζει να τα αντιλαμβάνεται ως εξίσου σημαντικά με αυτά των ετεροφυλόφιλων ατόμων. Αντιλαμβάνονται το coming out σαν μία μάχη απέναντι σε κατεστημένες λάθος αντιλήψεις, στερεότυπα και στάσεις που καθημερινά τοποθετούν τους ομοφυλόφιλους σε άνιση θέση συγκριτικά με τους straight και θεωρούν ότι η ορατότητα είναι το μόνο όχημα που μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγές σε πολιτικό, κοινωνικό και προσωπικό επίπεδο.

«Άλλες φορές γίνεται αυθόρμητα το coming out, άλλες για να την πω έμμεσα σε κάποιον και να κάνω τη δική μου αν θες... προσωπική μάχη ως προς την ελευθερία των ομοφυλόφιλων [...] Δεν με ενδιέφερε να πω τι κάνω στην προσωπική μου ζωή και τι δεν κάνω. Αλλά με ενδιέφερε σε εκείνη τη φάση να δώσω την επιτόπια, μικρής διάρκειας μάχη για την ομοφυλοφιλία.» (Ερωτώμενη 5)

4.2. Προσδοκίες από το coming out

Το ξεκλείδωμα της ντουλάπας συχνά συνοδεύεται από προσδοκίες, ελπίδες ή τον φόβο ότι αυτό θα φέρει αλλαγές στη ζωή των ατόμων που το τολμούν. Από την έρευνα φάνηκε ότι οι προσδοκίες, οι ελπίδες και οι φόβοι άλλοτε είναι συνειδητοί, άλλοτε έγιναν αντιληπτοί μέσα από την συζήτηση κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Για παράδειγμα, πολλές από τις ερωτώμενες αρχικά είπαν ότι δεν περίμεναν τίποτα κάνοντας coming out. Χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Α, η οποία ξεκινάει τη συζήτηση λέγοντας ότι δεν είχε καμία προσδοκία κάνοντας coming out, συνεχίζοντας

να μιλάει όμως συνειδητοποιεί ότι αυτό που προσδοκεί είναι να έχει ανθρώπους γύρω της, με τους οποίους θα νιώθει άνετα, που θα μπορούν να την ακούσουν και να γίνουν κοινωνοί των εμπειριών της.

«Βασικά δεν είχα κάποιες προσδοκίες, δεν είχα καμία προσδοκία, απλά το coming out το έκανα κάθε φορά για να νιώσω εγώ καλύτερα και για να νιώθω πιο άνετα να μιλήσω με αυτό τον άνθρωπο [...] Τελικά κι αυτό προσδοκία ήτανε. Βασικά η μεγαλύτερη προσδοκία που είχα κάνοντας το coming out είναι ότι θα μπορέσω επιτέλους να έχω μια σχέση και να πάω σε έναν φίλο μου μια φίλη μου σε ένα φιλικό σπίτι τέλος πάντων και να κάνω παρέα με κάποιους ανθρώπους ή ότι θα βρω κι άλλους ανθρώπους που είναι ξέρω γω ομοφυλόφιλοι και θα μπορώ να μοιραστώ μαζί τους πράγματα.» (Ερωτώμενη 1)

Το να δημιουργηθεί ένας κύκλος που θα «αγκαλιάσει» τις ομοφυλόφιλες γυναίκες, είναι πολύ μεγάλης σημασίας για τις ίδιες. Αν προστεθεί το στοιχείο της κοινής ταυτότητας στην εξίσωση, τότε ο κύκλος αυτός δημιουργείται για να προσφέρει ανακούφιση, ασφάλεια και να απαλύνει το αίσθημα της μοναξιάς, σύμφωνα με τα λεγόμενα των συμμετεχουσών. Τα λόγια της Ζ περιγράφουν το παραπάνω:

«Η μεγαλύτερη προσδοκία που είχα κάνοντας το coming out είναι ότι... θα βρω κι άλλους ανθρώπους ομοφυλόφιλους και θα μπορώ να μοιραστώ μαζί τους πράγματα. Νομίζω ότι όταν αρχίζεις να ανοίγεσαι και προσελκύεις άτομα με τα οποία θα μοιραστείς αυτή την κοινή εμπειρία, αυτό είναι πολύ ανακουφιστικό [...] Το να μιλάς με κάποιον για κάτι τόσο προσωπικό... σε δίνει βέβαια, σε δένουν τέτοια πράγματα με άλλους ανθρώπους βέβαια, το οποίο είναι ένα πολύ θετικό συναίσθημα και κάπως εξαλείφει και την (-) μοναξιά εκείνη την ώρα» (Ερωτώμενη 6)

Ανάμεσα στις περιγραφές των ερωτώμενων για το τι περίμεναν από το coming out, δύο άτομα εξέφρασαν τον φόβο τους, ο οποίος επαληθεύτηκε στην μία περίπτωση, ότι η εξομολόγηση στην οικογένεια συγκεκριμένα θα φέρει ρήξη στις

μεταξύ τους σχέσεις. Παρ' όλα αυτά, πήραν το ρίσκο και οι δύο τελικά να γνωστοποιήσουν στην οικογένεια της ταυτότητά τους, γιατί η εσωτερική πίεση που ένιωθαν δεν τους ήταν άλλο υποφερτή.

«Περίμενα ότι θα χειροτέρευαν τα πράγματα αν το πω στους δικούς μου. Ότι θα απομακρυνόμουν από την οικογένειά μου και όπως και έγινε. Αλλά αυτό δε με σταμάτησε. Έπρεπε να μιλήσω γιατί πιεζόμουννα τρομερά μέσα μου.» (Ερωτώμενη 4)

4.3. Η θετική έκβαση του coming out

Η παραμονή στην ντουλάπα υπήρξε στρεσογόνος, για την πλειοψηφία των γυναικών, με τις οποίες μιλήσαμε. Το κλείσιμο σε αυτήν, προκάλεσε πίεση, εσωτερική σύγκρουση, αρνητικά συναισθήματα, αμφιθυμία και κράτησε αρκετές από αυτές για μεγάλο διάστημα μακριά από μία ζωή που θα τις οδηγούσε στην ευτυχία. Όλες σχεδόν συμφωνούν ότι η έξοδος από τη ντουλάπα έφερε θετικές αλλαγές σε διάφορα επίπεδα της ζωής τους.

Αποδοχή του εαυτού

Μετά από χρόνια αμφισβήτησης του εαυτού και άρνησης των θέλω τους, μετά από καταπίεση και φορεμένες ταμπέλες ταυτοτήτων που δεν αντιπροσώπευαν ποτέ τις γυναίκες αυτές, ήρθε η ώρα της αποδοχής. Αυτό, όπως περιγράφουν οι συμμετέχουσες, δεν θα μπορούσε να συμβεί παρά μόνο εγκαταλείποντας την ντουλάπα και εκφράζοντας ανοιχτά αυτό που οι ίδιες νιώθουν σαν εαυτό τους. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, δόθηκε όνομα και υπόσταση σε κάτι που καθ' όλη την προηγούμενη ζωή τους δεν είχαν τον τρόπο ή την δύναμη, να αναγνωρίσουν, αντιμετωπίσουν και αποδεχτούν ως κομμάτι δικό τους.

«Αφότου έκανα το coming out αποδέχομαι πιο πολύ τον εαυτό μου. Νιώθω ότι βγάζω την ταμπέλα κι απλά είμαι εγώ.» (Ερωτώμενη 3)

Επιπλέον:

«Έγινε ένα κλικ ρε παιδί μου, από την στιγμή που το είπα στον πρώτο άνθρωπο είναι λες και το είπα και το άκουσα κι εγώ. Λες και το είπα δυνατά και το άκουσα κι εγώ και το κατάλαβα κι εγώ [...] ήτανε αυτό

*που ήθελα να πω στον εαυτό μου και δεν είχα τα λόγια να το πω»
(Ερωτώμενη 1)*

Βελτίωση σχέσεων με τους άλλους

Το να μπορούν να μοιράζονται προσωπικά βιώματα και να είναι ειλικρινείς με τους οικείους τους, φέρνει πιο κοντά στους άλλους τις ομοφυλόφιλες γυναίκες. Η απόκρυψη προσωπικών και σημαντικών ζητημάτων που τις απασχολούν σε σχέση με την σεξουαλική τους ταυτότητα, δημιουργεί μία απόσταση, που νιώθουν ότι μηδενίζεται μόλις ανοιχτούν τελικά. Μόλις φωτίσουν κομμάτια της ζωής τους που μέχρι πρότινος ήταν στο σκοτάδι, η σχέση με τους γύρω αλλάζει και οι δεσμοί δυναμώνουν.

«Δύσκολο ήταν όταν κάποιους ανθρώπους για κάποιο διάστημα τους έκανα πέρα ακριβώς για να προστατεύσω την ντουλάπα. Όταν είσαι στην ντουλάπα απομακρύνεσαι για ένα διάστημα από τους ανθρώπους. Από τις σχέσεις. [...] Υπάρχει αλήθεια μωρέ. Όταν είμαστε ελεύθεροι και αληθινοί μπορούμε να (-) αναπτύξουμε και να καλλιεργήσουμε επίσης ελεύθερες και αληθινές σχέσεις.» (Ερωτώμενη 9)

Βελτίωση σχέσεων μεταξύ ερωτικών συντρόφων

Ο βαθμός που οι δύο ερωτικοί σύντροφοι είναι out και αποφασίζουν να υποστηρίξουν και να δουν τη σχέση τους να υπάρχει μέσα σε κοινωνικά πλαίσια όπως η παρέα φίλων, η οικογένεια, η δουλειά κλπ, είναι εξαιρετικά σημαντικό στο να αποκτήσει ο δεσμός τους μία κανονικότητα, όπως λένε οι συμμετέχουσες. Παίζει καθοριστικό ρόλο στην ισορροπία των σχέσεων μεταξύ των συντρόφων και την εξέλιξη που η σχέση τελικά θα έχει. Συγκεκριμένα, η Β υποστηρίζει:

«Το να είναι out ένα ζευγάρι είναι πολύ σημαντικό. Δίνει μία κανονικότητα στη σχέση. Βοηθάει πάρα πολύ γιατί την επιβεβαιώνει. Γιατί βλέπεις τη σχέση σου κι απ' τα μάτια των τρίτων. Ότι υπάρχει. Δεν είναι στο μυαλό σου» (Ερωτώμενη 2)

Υποστήριξη από τους άλλους

Πέρα από την βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεων με το οικείο περιβάλλον, μετά το coming out οι ερωτώμενες περιγράφουν ότι έχουν προστεθεί σύμμαχοι στο υποστηρικτικό τους δίκτυο. Ενώ παλιότερα θα απέκρυπταν οτιδήποτε έχει να κάνει με την ερωτική τους σχέση ή τις επιθυμίες τους, τώρα έχουν συμπαραστάτες σε δύσκολες στιγμές, εξαλείφεται το αίσθημα της μοναξιάς, μπορούν να συζητήσουν για την σχέση τους, τα προβλήματά τους, να δεχτούν συμβουλές και βοήθεια.

«Όταν μιλάς δεν είσαι μόνος σου. Είναι πολύ σημαντικό. Γιατί όλα τα άλλα τα περνάς μόνος σου. Μόνος σου αγαπάς, μόνος σου πονάς... είναι πολύ βασικό όταν πονάς να έχεις έναν άνθρωπο να σε ακουμπήσει, να σε νοιαστεί, να δει τι κάνεις, όχι να σου πει τη λύση απαραίτητα, αλλά και αυτό ακόμα» (Ερωτώμενη 7)

Αποδοχή άλλων ΛΟΑΤΚΙ ατόμων

Μέσω της αυτό-αποδοχής του ατόμου που πραγματοποιεί το coming out, αλλάζει και ο τρόπος που αυτό αντιμετωπίζει άλλα άτομα που βρίσκονται στην ίδια θέση. Ομοφοβικές τάσεις, συναισθήματα και αρνητική στάση που είχε το άτομο απέναντι είτε στον ίδιο του τον εαυτό, είτε σε άλλους ομοφυλόφιλους αρχίζουν να αμβλύνονται και να εξαλείφονται. Η Γ ομολογεί:

«Είμαι πιο ανοιχτή πλέον σαν άνθρωπος. Μετά το coming out άρχισα να αποδέχομαι πιο πολύ και τους άλλους. Τους γκέι, τις λεσβίες, τους τρανς... έχω ψάξει πιο πολλά πράγματα που περιόριζα τον εαυτό μου να δει και τα θεωρούσα ταμπού. Έχω αλλάξει και απέναντι σε μένα και απέναντι στους άλλους.» (Ερωτώμενη 3)

4. 4. Οι αρνητικές επιπτώσεις του coming out

Αν και το coming out για τις περισσότερες συμμετέχουσες της έρευνας σήμανε ένα νέο ξεκίνημα με θετικές αλλαγές στη ζωή τους, για κάποιες άλλες είχε αρνητικές συνέπειες. Οι περιπτώσεις κατά τις οποίες γίνεται αντιληπτό ως αρνητική εμπειρία και έχει εξίσου αρνητική έκβαση φάνηκε να σχετίζεται με την αντίδραση και την μετέπειτα αντιμετώπιση και στάση που κράτησαν οι αποδέκτες του coming out.

Απόρριψη από τους άλλους

Αρκετές αναφορές έγιναν σε αρνητικές, όπως τις περιέγραψαν, αντιδράσεις από φίλους, μέλη της οικογένειας, συνεργάτες κλπ. Κάποιοι από αυτούς προσπάθησαν να αλλάξουν γνώμη στις ομοφυλόφιλες γυναίκες και να τις πείσουν ότι η ομοφυλοφιλία είναι κάτι παροδικό ή μέρος πειραματισμού που θα βαρεθούν εν τέλει. Κάποιοι άλλοι τις κατέκριναν χωρίς να προσπαθήσουν να μπουν στη θέση τους.

«Α... προδοσία ένιωσα. Η αδερφή μου ήταν η καλύτερή μου φίλη. Και οι φίλοι θέλουν να είσαι ευτυχισμένη. Σε στηρίζουν. Ότι κι αν αποφασίσεις. Η Ε δεν με στήριξε. Με αποθάρρυνε. Θα ήθελα ρε παιδί μου να μου είχε πει ότι θα είναι δίπλα μου ό,τι και να διαλέξω. Να νιώσω ότι υπολογίζω σε αυτήν (φορτισμένη συναισθηματικά). Αντίθετα μου είπε ότι κάνω λάθος και όταν το βαρεθώ θα έρθω στα λόγια της. Μεγάλο παράπονο.»
(Ερωτώμενη 12)

Αναφέρθηκε από ερωτώμενη το coming out στη μητέρα της, η οποία δραματοποίησε την κατάσταση και έβγαξε να βρει σε ποιο σημείο της ανατροφής έγινε το λάθος και το παιδί της κατέληξε ομοφυλόφιλο.

«Όταν το έμαθε η μητέρα μου; Κλάματα, δράματα, καταστροφή. Ότι... γιατί; Και στην αρχή και καλά πού μπορεί να φταίει εκείνη; Που με μεγάλωσε έτσι και τι λάθος έκανε και βγήκα έτσι...» (Ερωτώμενη 4)

Αναφέρθηκε περιστατικό καθηγητή που παρέπεμψε ερωτώμενη σε ψυχαναλύτρια γιατί πίστευε ότι η ομοφυλοφιλία είναι κάτι που διαγιγνώσκεται και μάλιστα από ειδικό, ο οποίος έχει την ιδιότητα να αποφασίζει ποιος είναι πραγματικά ομοφυλόφιλος ή όχι.

«Το είχα πει πρώτη φορά σε μία καθηγήτριά μου γιατί ήταν άτομο που μπορούσε να φανταστεί δύο γυναίκες μαζί, αλλά ταυτόχρονα είχε ομοφοβικές πεποιθήσεις. Μου είπε λοιπόν 'Ξέρεις, δεν είναι σίγουρο ότι είσαι λεσβία, θα πας πρώτα σε μία ψυχαναλύτρια να σου πει αυτή αν

*είσαι λεσβία. Δηλαδή να διερευνήσει τα συναισθήματά σου'»
(Ερωτώμενη 9)*

Κάποιοι φίλοι απομακρύνθηκαν ακαριαία από τις ερωτώμενες, διακόπτοντας κάθε επαφή, χωρίς να αιτιολογήσουν ποτέ την φυγή τους. Μία τέτοια αντίδραση πληγώνει και ματαιώνει αυτόν που μένει πίσω, αφήνει ερωτηματικά για το αν και που έσφαλε, καθώς επίσης τον κάνει διστακτικό στα επόμενα coming out.

«Η αντίδραση μίας φίλης, στην οποία μίλησα και εξαφανίστηκε αρχικά με στεναχώρησε, α... λόγω της απώλειας μίας φίλιας και λόγω της επένδυσης σε μία σχέση, η οποία α... (-) δεν είχε καμία ατόφια, αληθινή βάση. Οπότε εντάξει, το περνάς αυτό το στάδιο, μία φορά συνέβη στη ζωή μου ευτυχώς.» (Ερωτώμενη 1)

Ομοφοβικές αντιδράσεις φίλων αναφέρθηκαν επίσης με αφορμή το coming out. Μετά την αποκάλυψη, εκδηλώθηκε ένας φόβος από την πλευρά της φίλης προς το άτομο που είχε πλέον την «ταμπέλα» της ομοφυλόφιλης, ο οποίος περιελάμβανε αλλαγές σε συνήθειες που υπήρχαν πριν στην σχέση αλλά ακόμα και επίθεση προς αυτήν. Για παράδειγμα, οι φίλες έπαψαν να αλλάζουν ρούχα μπροστά στη λεσβία φίλη τους, σταμάτησαν να κοιμούνται στον ίδιο χώρο και να δέχονται την όποια σωματική επαφή, σαν να μην την αναγνώριζαν ως τον ίδιο άνθρωπο πια, σαν να μεταμορφώθηκε ξαφνικά σε ένα άλλο άτομο, στο οποίο δεν ήθελαν να ξυπνήσουν ερωτικά συναισθήματα ή το οποίο δεν ήθελαν να προκαλέσουν.

«Έχω κάποιες φίλες, οι οποίες μετά το coming out αποδείχθηκαν λιγάκι ομοφοβικές. Δηλαδή μη με αγριίζεις, μη βλέπεις όταν αλλάζουμε η μία μπροστά στην άλλη και τις έβλεπα ας πούμε ότι ενώ περνούσε ο καιρός, αυτό δεν ξεπερνιότανε. Ότι φοβούνται μήπως τις κοιτάω ερωτικά, ότι φοβούνται μην κάνουν κάτι και με προκαλέσουν;» (Ερωτώμενη 3)

Λόγω των παραπάνω ομοφοβικών αντιδράσεων, με τις οποίες ήρθαν αντιμέτωπες, περιγράφονται αντίστοιχες ομοφοβικές αντιδράσεις των ομοφυλόφιλων γυναικών. Μας περιγράφει ερωτώμενη ότι όταν μετά το coming out σε αγαπημένη της φίλη, εκείνη υπονόησε αρχικά και την κατηγορήσε ανοιχτά στη συνέχεια ότι

αποσκοπούσε στο να την αποπλανήσει. Αυτό την έκανε στη συνέχεια να νιώθει άβολα και να προσέχει πολύ την συμπεριφορά της όταν βρίσκεται κοντά σε φίλες που γνωρίζουν ότι είναι λεσβία, μην τυχόν παρερμηνευτεί η οποιαδήποτε κίνηση ή εκδήλωση οικειότητας προς αυτές.

«Όταν το ξέρει μια φίλη μου γυναίκα εγώ μετά για κάποιο λόγο νιώθω ότι πρέπει να είμαι προσεκτική. Να μην πλησιάσω πάρα πολύ κοντά μήπως παρεξηγήσει κάποια κίνηση μου, μήπως την φέρω σε δύσκολη θέση, μήπως νιώσει άσχημα... κρατάω μια απόσταση ασφαλείας. Νιώθω λίγο άβολα μετά στο πως εκφράζομαι, νιώθω άβολα στο να υπάρχει μεγαλύτερη οικειότητα κι αυτό έχει να κάνει με ένα πολύ τραυματικό coming out σε κολλητή μου, όπου μετά με κατηγορήσε ότι είχα σχέδιο να την αποπλανήσω, γι' αυτό και την είχα φίλη για να την παρακολουθώ από κοντά.» (Ερωτώμενη 1)

Υπήρξαν άτομα που εμπιστεύτηκαν σε άλλους πολύ προσωπικές πληροφορίες σχετικά με την σεξουαλική τους ταυτότητα και ζωή και προδόθηκαν από αυτούς. Τα όσα είχαν εκμυστηρευτεί διέρρευσαν και έφτασαν στα αυτιά τρίτων, για να κάνουν στη συνέχεια τις ερωτώμενες πολύ καχύποπτες απέναντι σε οποιονδήποτε θεωρούσαν έμπιστο. Στο εξής αν πρόκειται να αποκαλυφθούν σε κάποιον, αυτό γίνεται μετά από δοκιμασία της φιλίας στο χρόνο, αλλά και πάλι με επιφύλαξη.

«Το είπα στην αδερφή μου γιατί πίστευα ότι είμαστε φίλες πάνω απ' όλα. Γιατί δεν θα με έδινε. Και όμως, σε μία στιγμή που ζορίστηκε και την μάλωσαν οι γονείς μας για κάτι που έκανε, είπε αμέσως για μένα χαρτί και καλαμάρι όσα της είχα πει και καλά σε φάση εγώ δεν κάνω τίποτα σε σύγκριση με την άλλη κόρη σας. Αυτή κάνει αυτό κι αυτό...» (Ερωτώμενη 8)

Μία από τις ερωτώμενες, βίωσε το coming out σαν εμπειρία τραυματική, όταν βρέθηκε και παρέμεινε για μεγάλο διάστημα θύμα εκβιασμού και σεξουαλικής εκμετάλλευσης, προκειμένου να μην αποκαλύψει ο εκβιαστής της την ταυτότητά της στο συγγενικό της περιβάλλον. Ψυχολογικά και σε πρακτικό επίπεδο η ζωή της επηρεάστηκε σε όλους τους τομείς.

«Υπέστην εκβιασμό και βιασμό ταυτόχρονα από έναν άντρα. Αστυνομικός. Έβγαίνα με τη γυναίκα του και έμαθε ότι είμαι ομοφυλόφιλη. Μετά με παρακολουθούσε, απειλούσε αν δεν πάω μαζί του ότι δε θα με αφήσει να σταθώ πουθενά, θα με κάνει ρεζίλι όπου κι αν πάω να ζητήσω δουλειά. Δεν ξαναδούλεψα. Μου έσπαγε τα παντζούρια στο σπίτι... Χρόνια αυτή η ιστορία [...] Όμως αυτό μου δημιούργησε πρόβλημα στο να ανοιχτώ. Που να ανοιχτώ ξανά με αυτά που πέρασα και ποιον να εμπιστευτώ;» (Ερωτώμενη 8)

Σε μειονεκτική θέση αναφέρει η Α ότι νιώθει τον εαυτό της όταν βρίσκεται σε ερωτική σχέση, από την στιγμή που άρχισε να αποκαλύπτει την ταυτότητάς της. Αυτό γιατί πιστεύει ότι τα straight ζευγάρια, σε αντίθεση με τα ομόφυλα, έχουν δικαιώματα να είναι απόλυτα out, να γνωρίζουν όλοι ότι είναι ερωτικοί σύντροφοι, να εκδηλώνουν την τρυφερότητά τους δημόσια, χωρίς να σχολιαστούν αρνητικά, χωρίς να αποτελέσουν αντικείμενο συζήτησης των περαστικών, χωρίς να απομονώνονται και να πρέπει να φέρουν το άγχος και την ντροπή της διαφορετικότητάς τους.

«Νιώθω μειονεκτικά, ριγμένη και πολύ θυμωμένη σε σχέση με straight ζευγάρια και νιώθω ότι αν δεν είχα αυτόν τον σεξουαλικό προσανατολισμό ίσως η ζωή μου να ήταν πιο εύκολη. Πήγα στον γάμο της τότε κολλητής μου και μας είχαν κρατήσει ένα τραπέζι διπλό, στην άλλη άκρη του μαγαζιού, πίσω από μία κολόνα. Μακριά από τα βλέμματα είπε κιόλας, να μη μας βλέπουν και πουν τίποτα που θα μας πειράξει. Και καλά. Ντράπηκα πάρα πολύ στην αρχή. Μετά νευρίασα. Πήρα τη Γ και φύγαμε. Δεν κατάλαβα γιατί στην απομόνωση λες και είμαι φρικιό.» (Ερωτώμενη 1)

4. 5. Οι αρνητικές επιπτώσεις της παραμονής στην ντουλάπα

Καταπίεση του ίδιου του ατόμου και μη αποδοχή του εαυτού του

Η παραμονή στην ντουλάπα συνήθως διαρκεί χρόνια, από την συνειδητοποίηση της σεξουαλικής ταυτότητας μέχρι το πρώτο coming out. Βιώνεται συχνά, βάσει των

περιγραφών που αποτυπώθηκαν στην παρούσα έρευνα, ως μία κατάσταση ανελεύθερη, καταπιεστική, επενδεδυμένη με φόβο και ενοχή. Ακόμα και αν το άτομο έχει βγει μία φορά από την ντουλάπα, κάθε νέο coming out μπορεί να αποτελέσει παλινδρόμηση σε ομοφοβικά συναισθήματα, τα οποία αναβιώνονται έστω και για λίγο. Η Β και η Ι λένε σχετικά:

«Μιλάω για μια ανελεύθερη κατάσταση, που την επέβαλλα εγώ η ίδια στον εαυτό μου. Με έχει καταπιέσει πάρα πολύ. Εγώ περιορίζα η ίδια τον εαυτό μου... προτιμούσα να ζω στο μυαλό μου και στην φαντασία μου πράγματα, παρά να τολμήσω να ζήσω κάτι τέτοιο στην πραγματική ζωή.» (Ερωτώμενη 2)

Και:

«Η ντουλάπα είναι τραυματική για πολλούς λόγους. Καταρχήν η εσωτερικευμένη ομοφοβία δεν είναι κάτι, το οποίο χτίζεται και μετά γκρεμίζεται. Ξαναγεννιέται. Ξαναφουντώνει. Και μιλάμε για πράγματα τα οποία έχουμε κοινωνικοποιηθεί μ' αυτά. Όσες φορές χρειάζεται να κρύψω την σεξουαλικότητά μου, είναι σαν να ρίχνω λίγο λάδι, σαν να ξαναφουντώνω την εσωτερικευμένη μου ομοφοβία.» (Ερωτώμενη 9)

Άρνηση της ταυτότητας

Η παραπάνω καταπιεστική και ανελεύθερη κατάσταση, όπως μαρτυρούν οι γυναίκες που πήραν μέρος στην έρευνα, συχνά τις αναγκάζει να δημιουργούν και να ζουν μία δεύτερη παράλληλη ζωή, κρυμμένες πίσω από το προσωπείο της ετεροφυλόφιλης γυναίκας. Στις όποιες κοινωνικές συναναστροφές και περιστάσεις το προσωπείο αντικαθιστά τον πραγματικό εαυτό, ενώ ο δεύτερος επιτρέπεται να ελευθερωθεί μόνο σε στιγμές που το άτομο βρίσκεται μόνο.

«Είναι σαν να έχω έναν δεύτερο εαυτό. Έχω μία κανονική και μία μη κανονική πλευρά του εαυτού μου. Η μη κανονική θα ντυθεί γυναίκα, θα βαφτεί, θα μιλήσει για γκόμενο, ε... θα υποδυθεί έναν άλλο (-) ρόλο. Η κανονική, με το τζινάκι, το φούτερ και τα καρφάκια, θα είμαι εγώ, ο εαυτός μου. Αλλά θα είμαι μόνη μου. Ο κανονικός εαυτός νιώθει

ελεύθερος, ο άλλος καταπιεσμένος κρύβει την σεξουαλική μου ταυτότητα. Είναι τρομερά καταπιεστικό.» (Ερωτώμενη 3)

Κλωνισμός στη σχέση μεταξύ ερωτικών συντρόφων

Έντονο αίσθημα απογοήτευσης περιγράφεται από συμμετέχουσες όταν η σύντροφός τους δεν είναι out και επιμένει να κρατάει κρυφή την ταυτότητά της ή και την σχέση στο σύνολό της. Το να μην επιθυμεί η μία σύντροφος να είναι ορατή η σχέση μπορεί να κάνει την άλλη να νιώσει απόρριψη και να πιστέψει ότι η σύντροφός της δεν την αγαπάει/εκτιμάει όσο την εκείνη. Το ίδιο απογοητευμένη δηλώνει και μία γυναίκα που η ίδια είναι λιγότερο out από την σύντρόφό της, αφού νιώθει ότι η έλλειψη θάρρους από πλευράς της δημιουργεί προβλήματα στην σχέση. Γενικά, ο διαφορετικός βαθμός outness σε μία ερωτική-συντροφική σχέση φέρνει εμπόδια και διαταράσσει τις ισορροπίες. Το να είναι out οι σύντροφοι εκτός από το ότι γίνεται γνωστή η σχέση σε τρίτους, σημαίνει και την τροφοδότηση με αυτόν τον τρόπο της σχέσης ανεβάζοντάς την στο βάθρο του αλληλοσεβασμού και της αλληλοεκτίμησης.

«Το γεγονός ότι η σχέση δεν μπορεί να είναι ορατή απογοητεύει. Μία σχέση πρέπει να είναι ορατή. Σε καθημερινό επίπεδο δεν έχεις τη δυνατότητα να εκφράσεις στοργή, να εκφράσεις (-) συναισθήματα όπως θα εξέφραζε ένα ετεροφυλόφιλο ζευγάρι. Είναι απογοητευτικό [...] Το να είναι λιγότερο out ο ένας και περισσότερο ο άλλος επηρεάζει πιστεύω σε έναν βαθμό. Για μένα είναι πρόβλημα αυτό. Νομίζω ότι απογοητεύει λίγο καμιά φορά. Όταν ο άλλος δεν σου δείχνει ότι του είναι σημαντική η σχέση το ίδιο που είναι και για σένα. Το να μην είσαι out είναι και λίγο δειλία. Σε μία σχέση δεν είναι ίσως το πιο (--), πώς να το πω (-) θελκτικό... κι εγώ δηλαδή δεν είμαι εντάξει με τον εαυτό μου.» (Ερωτώμενη 2)

Και:

«Νομίζω ότι η πρώην μου ντρεπόταν κιόλας που τα είχαμε. Εμένα με πλήγωνε πολύ γιατί την ήθελα και αυτή έτσι όπως έκανε ήταν σαν να μην ήθελε να είμαστε μαζί. Ναι... μετά που τα φτιάξαμε δεν ήθελε να βγαίνουμε και να μας βλέπουνε... έβρισκε δικαιολογίες να μη βρεθούμε με άλλους... έλεγε ψέματα στους φίλους της ότι είμαστε ξαδέρφες... Σαν να μην με αγαπούσε αρκετά. Ήμουνά πάρα πολύ στενοχωρημένη, έκλαιγα πολύ [...] Ήθελα να το λέμε ρε παιδί μου. Να μην ντρέπεται.

Δεν κάναμε και τίποτα κακό. Αλλά αυτή δεν ήθελε καθόλου και εγώ δεν ήθελα να χωρίσουμε και καθόμωνα έτσι και ας μη με ήθελε αρκετά.»
(Ερωτώμενη 11)

Συμπληρωματικά, αν η σχέση παραμένει κρυφή στη μεγαλύτερη διάρκειά της, θεωρείται ότι κινδυνεύει ακόμα και να διαλυθεί. Ιδιαίτερος όταν ο ένας σύντροφος έχει αποδεχτεί την ταυτότητά του και θέλει να συνεχίσει ανοιχτά και ο άλλος τον τραβάει πίσω, όταν κυριαρχεί διαρκώς ο φόβος της αποκάλυψης και οι σύντροφοι συγκρούονται λόγω διαφορετικής αντίληψης πια του τι είναι ανεκτό και τι όχι, αυτό δεν μπορεί παρά να αποτελέσει εμπόδιο στη σχέση και τα άτομα να φθαρούν ψυχικά, να κουραστούν και να χάσουν το ενδιαφέρον και την επιθυμία να συνεχίσουν να είναι μαζί.

«Τα περισσότερα ομόφυλα ζευγάρια καταστρέφουν τη σχέση τους ακριβώς επειδή έχουν επιτρέψει την ομοφοβία να μπαίνει μέσα. Το έχω βιώσει σε σχέση. Πρέπει να ταιριάζουν και στο προσωπικό τους coming out. Για παράδειγμα όταν η μία θέλει να το πει παντού, να το γιορτάσει κι άλλη αντίστοιχα φοβάται, είναι σαν η μία τραβάει μπροστά και η άλλη πίσω. Δεν γίνεται να είναι μαζί αυτοί οι άνθρωποι επί της ουσίας.»
(Ερωτώμενη 9)

4.6. Συναισθήματα που σχετίζονται με το coming out

Πριν την έξοδο από την ντουλάπα

Το πέραςμα από την ντουλάπα στην ελευθερία της αποκάλυψης της σεξουαλικής ταυτότητας περιγράφεται γενικά σαν διαδικασία που συναισθηματικά δυσκολεύει τις ομοφυλόφιλες γυναίκες. Είναι άξιο να σημειωθεί ότι καμία από τις συμμετέχουσες δεν θυμάται να βιώνει θετικά συναισθήματα την περίοδο, κατά την οποία προετοιμαζόταν για το coming out. Αν και οι περισσότερες δηλώνουν αποφασισμένες πριν την πρώτη αποκάλυψη, τα συναισθήματά τους χαρακτηρίζονται σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις από άγχος και αγωνία για την αντίδραση του ατόμου στο οποίο πρόκειται να μιλήσουν.

«Ένιωθα πάρα πολύ άγχος για πως θα το πω, σε ποιον θα το πω, αν πρέπει να το πω... αν είναι σωστό ή όχι... γιατί δεν ήξερα πως θα αντιδράσουν οι φίλοι μου.» (Ερωτώμενοι 10)

Ο φόβος και η ανασφάλεια ήταν επίσης συναισθήματα που κυριαρχούσαν πριν την αποκάλυψη της σεξουαλικής ταυτότητας. Τα συναισθήματα αυτά είχαν να κάνουν κυρίως με την σκέψη ότι αγαπημένα πρόσωπα θα απομακρυνθούν, θα απογοητευτούν και θα επέλθει ολοκληρωτική ρήξη σε σχέσεις με συγγενείς και φίλους. Ο φόβος της απόρριψης αναφέρθηκε από την πλειοψηφία των συμμετεχουσών, με χαρακτηριστικό το παράδειγμα αυτό της Δ:

«Φοβόμουν ότι αν το μάθει ο πατέρας μου δεν θα με αγαπάει το ίδιο. Και η μητέρα μου. Φοβόμουν ότι θα απομακρυνόμουν από την οικογένειά μου, ότι θα τους χάσω.» (Ερωτώμενη 4)

Αντίστοιχα, η Λ μας είπε:

«Φοβόμουν και ντρεπόμουν βασικά. Γιατί η φίλη μου ήταν straight και μπορεί να με έκρινε. Ή να την έχανα ρε παιδί μου, να μην ήθελε να κάνουμε παρέα μετά.» (Ερωτώμενη 11)

Ενοχή και ντροπή ένιωθαν πολλές από τις ομοφυλόφιλες γυναίκες πριν το coming out. Ενοχή γιατί απέκρυπταν την αλήθεια από τα οικεία τους πρόσωπα αφενός, αφετέρου γιατί είχαν την αίσθηση ότι έκαναν κάτι κακό, κάτι απαγορευμένο. Το τελευταίο συνδέεται και με το αίσθημα της ντροπής, ως αποτέλεσμα της μη συμφιλίωσης με την ταυτότητά τους. Η Μ περιγράφει:

«Ντρεπόμουν να το πω στον Γ γιατί ήταν η πρώτη σχέση με γυναίκα. Δεν μπορούσα να το δεχτώ αυτό για τον εαυτό μου. Ξέρεις, ζύπνησε κάτι που δεν ήμουν εγώ μέχρι τότε και δεν ήξερα τι να το κάνω, αν είναι σωστό. Υπήρχε μεγάλη κόντρα με τον εαυτό μου.» (Ερωτώμενη 12)

Συναισθήματα μετά την αποκάλυψη της σεξουαλικής ταυτότητας

Αφού τα άτομα που μας μίλησαν κατάφεραν να σπάσουν τα δεσμά τους και να προχωρήσουν στο coming out, βρέθηκαν σε μία κατάσταση, που για τις περισσότερες

ομοφυλόφιλες γυναίκες της έρευνας χαρακτηρίζεται από ένα αίσθημα ελευθερίας, ανακούφισης και απαλλαγής από βάρος το οποίο έφεραν χρόνια.

«Μου έφυγε ένα βάρος. Σίγουρα ανακουφίστηκα και ξέρω ότι δεν θα μπορούσα να αντέξω άλλο» (Ερωτώμενη 1)

Κάποιες από τις συμμετέχουσες ομολογούν ότι άρχισαν να νιώθουν για πρώτη φορά μετά από χρόνια χαρούμενες και αυτό είναι κάτι που και οι γύρω τους διαπίστωσαν και σχολίασαν. Συνειδητοποίησαν και οι ίδιες μέσα από την συζήτηση ότι πριν το coming out υπήρχε μία μόνιμη θλίψη μέσα τους, η οποία δεν υφίσταται πια, από τη στιγμή που αποφάσισαν να ζήσουν ανοιχτά ως ομοφυλόφιλες.

«Ο αδερφός μου ο Σ πάντα μου έλεγε ότι αυτό που δεν του άρεσε σε μένα είναι ότι σηκωνόμουν το πρωί και ήμουν πάντα μουτρωμένη ως παιδί. Κάπως... Μουτρωμένη, ναι, τώρα μουτρωμένη; Στεναχωρημένη; Αλλά έβγαζα κάτι τέτοιο. Και από τότε που άρχισα να αποκαλύπτομαι άρχισα να χαμογελάω. Οπότε αυτό είναι ένα... ένα απόκτημα εξαιρετικά σημαντικό για μένα και το διατηρώ μέχρι σήμερα. Και νομίζω είναι ίσως και ένα από τα πιο σημαντικά σε προσωπικό επίπεδο, να βρεις τη χαρά εντός.» (Ερωτώμενη 5)

Η παρούσα έρευνα ανέδειξε όμως και ότι το coming out δεν είναι απόλυτο ότι θα κάνει το άτομο να νιώσει καλά, γιατί το αποτέλεσμα της αποκάλυψης της σεξουαλικής ταυτότητας μπορεί να μην ήταν αυτό που φανταζόταν, οι αντιδράσεις των άλλων μπορεί να το απογοήτευσαν ή να ήταν τραυματικές, σύμφωνα πάντα με τα δικά του κριτήρια. Η Δ, λοιπόν, αντιλαμβάνεται την εμπειρία του πρώτου της coming out ως αρνητική. Συγκεκριμένα:

«Το coming out στη μητέρα μου ήταν πολύ κακή εμπειρία. Πολύ κακή. Με τύψεις μετά, άσχημα συναισθήματα. Όσα είχα νιώσει ότι τα χα ξεπεράσει, μου τα έβγαλε ξανά στην επιφάνεια, ας πούμε, δηλαδή αμφιβολίες και τέτοια για μένα, για το αν είμαι σωστή, αν είναι αυτό που θέλω.» (Ερωτώμενη 4)

Γ' ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπεράσματα – Προτάσεις

5.1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε με σκοπό να εντοπίσει μέσα από προσωπικές μαρτυρίες ομοφυλόφιλων γυναικών, που ζουν στην Ελλάδα, τους παράγοντες εκείνους που τις επηρεάζουν στην απόφαση να αποκαλύψουν την σεξουαλική τους ταυτότητα και τις επιπτώσεις που αυτή η ενέργεια έχει στην ζωή τους.

Αρχικά παρουσιάζονται οι παράγοντες που βρέθηκαν, σύμφωνα με τα λεγόμενα των συμμετεχουσών, να συμβάλλουν (ενισχυτικά ή ανασταλτικά) στην απόφασή τους να βγουν από την ντουλάπα:

Ποιοι παράγοντες ενθαρρύνουν την απόφαση του coming out

Οι θετικές στάσεις και αντιλήψεις των άλλων απέναντι σε θέματα που αφορούν την σεξουαλική διαφορετικότητα, αποτελούν κίνητρο για τις ομοφυλόφιλες γυναίκες να προβούν σε coming out, αφού νιώθουν την ασφάλεια ότι δεν θα αντιμετωπιστούν με προκατάληψη. Το συγκεκριμένο εύρημα επιβεβαιώνει τα λεγόμενα του Button (2001) ότι οι θετικές αντιλήψεις και οι στάσεις των άλλων απέναντι στην ομοφυλοφιλία βοηθάει ένα ΛΟΑΤ άτομο να ανοιχτεί και να προχωρήσει στην αποκάλυψη της σεξουαλικής του ταυτότητας.

Το είδος της σχέσης (κυρίως σχέσεις εμπιστοσύνης με άτομα του οικείου περιβάλλοντος) που οι ομοφυλόφιλες γυναίκες έχουν με κάποιο πρόσωπο, βρέθηκε ότι τις βοηθάει να μιλήσουν ανοιχτά για τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Όσο πιο στενή είναι η σχέση, τόσο μεγαλύτερη είναι και η εμπιστοσύνη που νιώθουν και η σιγουριά ότι θα νιώσουν αποδεκτές. Ωστόσο, το coming out στην οικογένεια, σε σχέση με το φιλικό περιβάλλον, θεωρείται από την πλειοψηφία των συμμετεχουσών ως δυσκολότερο, αν και το επιθυμούν. Όσο η σεξουαλική ταυτότητα μένει κρυφή από τους γονείς, τόσο οι ομοφυλόφιλες γυναίκες διστάζουν να την αποκαλύψουν σε τρίτους από φόβο μήπως μαθευτεί από κάποιο μέλος της οικογένειας. Όπως αναφέρουν οι Ragins et al. (2007), το coming out γίνεται συχνότερα σε ανθρώπους, με τους οποίους ένα ομοφυλόφιλο άτομο διατηρεί στενή σχέση και αυτό γιατί από κοντινά άτομα αναμένεται να λάβει μεγαλύτερη υποστήριξη, κατανόηση και αποδοχή. Συμπληρωματικά, οι Haxhe et al. (2017) υποστηρίζουν ότι το αν οι γονείς

γνωρίζουν ή όχι τον σεξουαλικό προσανατολισμό των ομοφυλόφιλων παιδιών τους, επηρεάζει το αν εκείνα θα είναι out στους υπόλοιπους τομείς της ζωής τους. Ενώ πολλά από τα ομοφυλόφιλα άτομα θα επιθυμούσαν να γνωστοποιήσουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό στους γονείς, δεν το κάνουν για να αποφύγουν τις αρνητικές συνέπειες (απόρριψη, λεκτική και σωματική βία κ.α.).

Ο τόπος που έχει γεννηθεί, μεγαλώσει και ζει μία ομοφυλόφιλη γυναίκα παίζει καθοριστικό ρόλο στο αν θα είναι out ή όχι. Οι συνθήκες σε μεγάλα αστικά κέντρα παρουσιάζονται ως πιο ευνοϊκές για άτομα που θέλουν να αποκαλύψουν την σεξουαλική τους ταυτότητα, ενώ κάποιες από αυτές φεύγουν από το χωριό ή την επαρχιακή πόλη που μεγάλωσαν, για να μπορούν να είναι out. Όσες κατοικούν σε επαρχιακές πόλεις και χωριά δήλωσαν ότι φοβούνται να γνωστοποιήσουν την σεξουαλική τους ταυτότητα γιατί θα εισπράξουν την απόρριψη, θα περιθωριοποιηθούν και θα στιγματιστούν. Ο τόπος διαμονής, υποστηρίζεται από τους Oswald & Culton (2003) ότι καθορίζει συχνά την επιλογή ενός ΛΟΑΤ ατόμου να αποκαλύψει ή να κρατήσει κρυφή την ταυτότητά του. Τα ομοφυλόφιλα άτομα που θέλουν να είναι out, συνήθως αποφεύγουν τη ζωή στην επαρχία γιατί εκεί αντιμετωπίζονται αρνητικά, υφίστανται διακρίσεις, δεν νιώθουν αποδεκτά, δεν υπάρχουν υποστηρικτικά δίκτυα να τα ενισχύσουν, ζουν καταπιεσμένα και δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες για ορατότητα και διεκδίκηση των δικαιωμάτων που έχουν ομοφυλόφιλοι που ζουν σε μεγάλες πόλεις.

Η εσωτερική ετοιμότητα που προκύπτει από την συμφιλίωση των ομοφυλόφιλων γυναικών με την ταυτότητά τους, φαίνεται να είναι βασικός παράγοντας για να μπορέσουν να ολοκληρώσουν το coming out. Βιβλιογραφικά, όσο πιο σίγουρο νιώθει ένα άτομο για τον εαυτό του και όσο πιο ανεπτυγμένη είναι η αίσθηση της ταυτότητάς του, τόσο πιο έτοιμο νιώθει για να βγει από την ντουλάπα του (Zoeterman & Wright, 2013).

Σύμφωνα με την παρούσα έρευνα, μία ομοφυλόφιλη γυναίκα νιώθει μεγαλύτερη ασφάλεια και άνεση να αποκαλύψει την ταυτότητά της σε ένα άτομο με τον ίδιο σεξουαλικό προσανατολισμό ή σε κάποιον που ανήκει γενικά στην ΛΟΑΤ κοινότητα, αφού αναμένεται ότι θα δεχτεί υποστήριξη, αποδοχή και σεβασμό. Όπως υποστηρίζεται και στην Morris (1997), ομοφυλόφιλοι άνδρες και γυναίκες είναι πιο πιθανό ότι θα επιλέξουν ομοφυλόφιλα άτομα για να αποκαλύψουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, παρά ετεροφυλόφιλους ανθρώπους, μέλη της οικογένειας ή συναδέλφους.

Η ηλικία στην οποία βρίσκεται μία γυναίκα, φαίνεται να παίζει ρόλο στην απόφασή της να είναι out. Γυναίκες μεγαλύτερες ηλικιακά εμφανίζονται πιο ώριμες, απενοχοποιημένες σε ό,τι αφορά τα θέλω τους, και έτοιμες να αποκαλύψουν την ταυτότητά τους, ακόμα και αν έχουν να αντιμετωπίσουν ομοφοβικές συμπεριφορές. Τα παραπάνω επιβεβαιώνουν τα ευρήματα της έρευνας του Schore (2002) ότι η ηλικία σχετίζεται με την ετοιμότητα να κάνει κάποιος coming out. Συγκεκριμένα, νεαρής ηλικίας ομοφυλόφιλα άτομα είναι εξαιρετικά ευάλωτα, μπερδεμένα και ανέτοιμα να διαχειριστούν τα ομοφυλοφιλικά τους συναισθήματα, επομένως το coming out για αυτά μπορεί να αποτελεί τρομακτική εμπειρία.

Μέσα από την έρευνα φαίνεται ότι η σπουδαιότητα που έχει για τις ομοφυλόφιλες γυναίκες να ευαισθητοποιήσουν – εκπαιδεύσουν την κοινωνία, ώστε να αντιμετωπίζονται ισότιμα και με σεβασμό τα θέματα που αφορούν την ΛΟΑΤ κοινότητα, συχνά τις ωθεί στο να είναι out. Ο Herek (1996), αναφέρει ότι το coming out συχνά είναι αντιληπτό από τα ομοφυλόφιλα άτομα ως ένα μέσο εκπαίδευσης/ευαισθητοποίησης της κοινωνίας, ώστε να αλλάξουν στρεβλές αντιλήψεις και στερεότυπα σε ζητήματα που αφορούν την διαφορετικότητα λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού.

Τι δυσκολεύει την απόφαση του coming out

Η απουσία εκπαίδευσης και γνώσεων των άλλων πάνω σε θέματα που αφορούν την διαφορετικότητα βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού, δεν βοηθάει τις ομοφυλόφιλες γυναίκες να ανοιχτούν. Είναι κουραστικό και επώδυνο, όπως αναφέρουν, το να πρέπει να απολογούνται, να προσπαθούν να πείσουν ότι η ομοφυλοφιλία δεν ξεφεύγει από τη σφαίρα του φυσιολογικού και να χρειάζεται να εκπαιδεύουν τους άλλους για να κατανοήσουν κάτι που, κατά τις ίδιες, θα έπρεπε είναι αυτονόητο. Στους Wienke & Hill (2013) γίνεται αναφορά στην άγνοια και κατά συνέπεια στις παρανοήσεις σε θέματα που αφορούν την σεξουαλική διαφορετικότητα. Τα ΛΟΑΤ άτομα αποφεύγουν τις συζητήσεις γύρω από την σεξουαλική τους ζωή γιατί αυτό θα σήμαινε καθημερινή προσπάθεια, διαπληκτισμούς και μάχες για την προάσπιση των δικαιωμάτων τους.

Το εργασιακό περιβάλλον είναι επίσης παράγοντας που φαίνεται να επηρεάζει τις ομοφυλόφιλες γυναίκες στο να κρατήσουν κρυφή της ταυτότητά τους. Ο φόβος διαφόρων αρνητικών επιπτώσεων, όπως το να στοχοποιηθούν ή να χάσουν τη δουλειά τους, τις κάνει ιδιαίτερα προσεκτικές και τις αναγκάζει να δημιουργούν

συχνά ένα ψεύτικο ετεροφυλόφιλο προφίλ, το οποίο γίνεται αποδεκτό από τους άλλους. Όπως διασταυρώνεται με τις βιβλιογραφικές αναφορές (King et al., 2017), η ανάγκη για αναγνώριση και επαγγελματική ανέλιξη και ο φόβος του στιγματισμού και της απώλειας της εργασίας, αναγκάζουν τα ΛΟΑΤ άτομα όχι μόνο να προστατεύουν την ταυτότητά τους, αλλά και να δημιουργούν συχνά μία εικονική ετεροφυλόφιλη ταυτότητα.

Οι ετεροσεξιστικές αντιλήψεις της κοινωνίας για τον ρόλο της γυναίκας, οι οποίες προβλέπουν συγκεκριμένες συμπεριφορές και υποχρεώσεις, προκειμένου η γυναίκα να θεωρείται φυσιολογική και αποδεκτή από το κοινωνικό σύνολο, κρατάνε σύμφωνα με την έρευνα τις ομοφυλόφιλες γυναίκες κλειδωμένες στην ντουλάπα. Η ανάγκη του ανήκειν και ο φόβος της περιθωριοποίησης σε περίπτωση που αρνηθεί μία ομοφυλόφιλη γυναίκα αυτόν τον ρόλο, είναι κάτι που την εμποδίζει να ανοιχτεί. Στον Herek (1996) αναφέρεται ότι ένα από τα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει μία ομοφυλόφιλη γυναίκα είναι ότι ως φυσιολογική σεξουαλική συμπεριφορά θεωρείται από την κοινωνία η ετεροσεξουαλικότητα και οι ρόλοι που αναμένεται να υιοθετεί είναι αυτοί της συζύγου και της μητέρας. Σε αντίθετη περίπτωση, έρχεται αντιμέτωπη με αρνητικές συνέπειες, τις οποίες για να αποφύγει καταφεύγει στην απόκρυψη της πραγματικής της ταυτότητας.

Η απορριπτική στάση της Εκκλησίας προς την ομοφυλοφιλία, ο ρατσιστικός λόγος και η έλλειψη σεβασμού του δικαιώματος της έκφρασης και της ανάπτυξης της προσωπικότητας των ΛΟΑΤ ατόμων, αφενός απομακρύνει πολλές ομοφυλόφιλες γυναίκες από την Εκκλησία, αφετέρου τις αναγκάζει να κρατάνε κρυφή την σεξουαλική τους ταυτότητα και να ζουν καταπιεσμένες, συχνά προσποιούμενες ότι είναι ετεροφυλόφιλες. Επίσης, εμποδίζει μεγάλο μέρος της κοινωνίας να καταρρίψει τα στερεότυπα για την ομοφυλοφιλία και να αλλάξει τις αντιλήψεις του για την σεξουαλική διαφορετικότητα. Οι Bowers et al. (2010) αναφέρουν την θρησκευτικότητα ως παράγοντα που επηρεάζει το πόσο ανοιχτοί είναι οι ομοφυλόφιλοι άνθρωποι όσον αφορά στον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Είναι σύνηθες η σεξουαλική ταυτότητα ενός ομοφυλόφιλου ατόμου να έρχεται σε σύγκρουση με την θρησκευτική ταυτότητα, το άτομο να βιώνει ομοφοβικά συναισθήματα και εσωτερικές συγκρούσεις και τελικά να επιλέγει την ασφάλεια της ντουλάπας.

Τα αρνητικά συναισθήματα προς τον ίδιο τους τον εαυτό (ντροπή, ενοχή, αίσθημα ανεπάρκειας και κατωτερότητας απέναντι σε ετεροφυλόφιλους ανθρώπους,

αυτολογοκρισία, χαμηλή αυτοεκτίμηση κ.α.), εμποδίζουν τις ομοφυλόφιλες γυναίκες να αποδεχτούν την σεξουαλική τους ταυτότητα αφενός και αφετέρου να την αποκαλύψουν σε τρίτα πρόσωπα. Σύμφωνα με τους Flowers & Buston (2001), η μη αποδοχή των άλλων ή των ίδιων προς τον εαυτό τους, η αρνητική στάση απέναντι στον εαυτό και τα υψηλά επίπεδα φόβου και στρες που βιώνουν τα ομοφυλόφιλα άτομα στο ενδεχόμενο να αποκαλυφθεί η σεξουαλική τους ταυτότητα, συντελούν στην παραμονή τους στην ντουλάπα.

Ποιες ήταν οι προσδοκίες από το coming out

Η απόφαση της αποκάλυψης της σεξουαλικής ταυτότητας συχνά συνοδεύεται από προσδοκίες, ελπίδες ή ακόμα και τον φόβο ότι αυτή η ενέργεια θα φέρει αλλαγές (θετικές ή αρνητικές) στη ζωή των ατόμων που την τολμούν.

Η παρούσα έρευνα έδειξε ότι οι ομοφυλόφιλες γυναίκες αντιλαμβάνονται συχνά το coming out σαν ευκαιρία να ενταχθούν σε έναν υποστηρικτικό κύκλο, όπου θα λαμβάνουν την αποδοχή και τον σεβασμό των άλλων, θα νιώθουν ισότιμες, ασφαλείς και θα μπορούν να κινούνται με άνεση και ειλικρίνεια απέναντι στους άλλους. Προσδοκούν ότι θα μειωθεί για εκείνες το αίσθημα της μοναξιάς και της κοινωνικής απομόνωσης, ενώ την ίδια στιγμή θέματα που απασχολούν την ΛΟΑΤ κοινότητα θα μπορέσουν να μεταφερθούν στο περιβάλλον τους με στόχο την ευαισθητοποίηση των γύρω σχετικά με την σεξουαλική διαφορετικότητα. Στην βιβλιογραφία (Herek, 1998) αναφέρεται ότι οι λόγοι για να αποκαλύψει ένα ΛΟΑΤ άτομο την σεξουαλική του ταυτότητα ποικίλουν. Η ολοκλήρωση του coming out αφενός δίνει στο άτομο τη δυνατότητα να ζει ανοιχτά και με ειλικρίνεια, πιο ενταγμένο κοινωνικά, μειώνοντας το αίσθημα της μοναξιάς και της απομόνωσης, αφετέρου μπορεί να λειτουργήσει σαν μέσο για να φέρει την αλλαγή στις αντιλήψεις και στάσεις της κοινωνίας απέναντι στην σεξουαλική διαφορετικότητα.

Η έκβαση του coming out, θετική και αρνητική

Η έξοδος από την ντουλάπα σηματοδοτεί αλλαγές στην ζωή των ομοφυλόφιλων γυναικών, τόσο σε σχέση με τους γύρω, όσο και σε ατομικό επίπεδο. Πολλές φορές το coming out σημαίνει τον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων με σημαντικούς άλλους και την ισχυροποίηση των δεσμών με οικεία πρόσωπα, αφού η ειλικρίνεια γίνεται βασικό συστατικό της σχέσης. Ο D' Augelli (2002), αναφέρει ότι η αποκάλυψη της

αλήθειας για την σεξουαλική ταυτότητα κάποιου σε οικεία πρόσωπα, συμβάλλει στην ενδυνάμωση της μεταξύ τους σχέσης και στην ανάπτυξη εμπιστοσύνης.

Το κατά πόσο δύο σύντροφοι γυναίκες παρουσιάζονται ως ζευγάρι στους άλλους (“outness”), βοηθάει στην ένταξη της σχέσης μέσα σε κοινωνικά πλαίσια, όπως η παρέα φίλων, η οικογένεια, η εργασία κλπ και παίζει καθοριστικό ρόλο στο να νιώσουν οι δύο σύντροφοι ότι ο δεσμός τους έχει μία κανονικότητα. Βοηθάει, επίσης, την ενδυνάμωση της μεταξύ τους σχέσης. Οι Knoble & Linville (2010) αναφέρουν ότι το να είναι ορατή μία σχέση, βοηθάει στην κοινωνική ένταξη του ζευγαριού, επηρεάζει θετικά την ποιότητα του δεσμού μεταξύ των συντρόφων, αυξάνει την ικανοποίηση από την σχέση, ομοίως και την αίσθηση της αξιοπρέπειας. Μετά από μία βασανιστική πορεία με ομοφοβικά και απορριπτικά συναισθήματα προς τον ίδιο της τον εαυτό, το coming out φαίνεται να καθορίζει την αυτοαποδοχή, τον αυτοσεβασμό και την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης μίας ομοφυλόφιλης γυναίκας. Στους Feldman & Wright (2013) το να είναι «ανοιχτό» ένα ζευγάρι σχετίζεται με την ευημερία, το αίσθημα σιγουριάς για τον εαυτό και τα υψηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης.

Μετά την πραγματοποίηση του coming out, για πολλές ομοφυλόφιλες γυναίκες το αίσθημα της μοναξιάς μειώνεται. Η διεύρυνση του κύκλου έμπιστων ανθρώπων σημαίνει και την απόκτηση συμμάχων και συμπαραστατών, καθώς οι άνθρωποι - παρέες που γνωρίζουν, λειτουργούν ως υποστηρικτικά δίκτυα μετά το coming out. Το συγκεκριμένο εύρημα επιβεβαιώνει τα λεγόμενα του Herek (1996), ο οποίος αναφέρει ότι η αποκάλυψη της σεξουαλικής ταυτότητας δίνει πρόσβαση σε υποστηρικτικά δίκτυα και αυτό ως αποτέλεσμα έχει θετική επίδραση στην ευημερία των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Υπάρχουν περιπτώσεις που το coming out έχει αρνητική έκβαση, όταν οι αποδέκτες του διακατέχονται από προκατάληψη, απορρίπτουν την διαφορετικότητα του ομοφυλόφιλου ατόμου και το κατακρίνουν. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που άνθρωποι από το οικείο περιβάλλον απομακρύνονται μετά το coming out και η σχέση τους με τις ομοφυλόφιλες γυναίκες γίνεται πιο ψυχρή ή διακόπτεται τελείως. Αυτό τις επηρεάζει ψυχολογικά, κάνοντάς τις να νιώθουν προδομένες, ματαιωμένες και ενίοτε ένοχες. Ιδιαίτερως επώδυνες περιγράφονται οι περιπτώσεις που γονείς ψάχνουν να βρουν το λάθος στην φύση ή στον τρόπο που μεγάλωσαν οι ίδιοι τα παιδιά τους, αναζητώντας συχνά τη λύση της θεραπείας της ομοφυλοφιλίας σε ειδικούς. Η αρνητική αντιμετώπιση από τους γύρω αποτελεί ταυτόχρονα και παράγοντα ανασταλτικό στην απόφαση ενός επόμενου coming out και συντελεί στην

εσωτερίκευση ομοφοβικών συναισθημάτων. Οι Weber-Gilmore et al. (2011) εξηγούν ότι ένα αποτυχημένο coming out, δηλαδή μία αποκάλυψη με αρνητικές αντιδράσεις από τους άλλους, περιορίζει τα ομοφυλόφιλα άτομα, έχει επιπτώσεις στην ψυχική τους υγεία και επηρεάζει την μελλοντική διαχείριση της ταυτότητάς τους. Οι Flowers & Buston (2001) ισχυρίζονται ότι ομοφυλόφιλα άτομα πολλές φορές έρχονται αντιμέτωπα με κακοποιητικές συμπεριφορές από την οικογένεια ή τρίτα πρόσωπα μετά το coming out, όπως επίσης υπάρχουν περιπτώσεις που φίλοι παύουν να θέλουν να σχετίζονται με ένα ομοφυλόφιλο άτομο. Η απόρριψη από τους άλλους έχει επιπτώσεις στην ψυχική υγεία και ευημερία των ατόμων, αυξάνει το άγχος και ενισχύει τα ομοφοβικά συναισθήματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Η παραμονή στην ντουλάπα

Η παραμονή στην ντουλάπα, ιδιαιτέρως όταν είναι μακροχρόνια, βιώνεται ως ανελεύθερη κατάσταση, καταπιεστική, μοναχική, επενδεδυμένη με άγχος και ενοχή. Οδηγεί συχνά τις ομοφυλόφιλες γυναίκες στην ανάπτυξη αρνητικών συναισθημάτων προς τον ίδιο τους τον εαυτό (ντροπή, ενοχές, άρνηση της σεξουαλικής ταυτότητας) και επιβαρύνει την ψυχική τους υγεία με άγχος και αγωνία για την ενδεχόμενη αποκάλυψη. Προκειμένου να αποφύγουν τον στιγματισμό, κάποιες γυναίκες επιλέγουν να προσποιηθούν ότι είναι ετεροφυλόφιλες και ζουν διπλή ζωή. Η Panarello (2012) συνοψίζει τις συνέπειες της παραμονής στην ντουλάπα ως εξής: Τα ομοφυλόφιλα άτομα βιώνουν υψηλότερα ποσοστά στρες και μοναξιάς, έχουν αρνητική αυτό-εικόνα, δίνουν διαρκή αγώνα για να μην αποκαλυφθεί η αλήθεια για την σεξουαλική τους ταυτότητα, πολλές φορές αποποιούνται τον εαυτό τους, δημιουργούν μία δεύτερη ζωή κάνοντας ετεροφυλόφιλους γάμους ή λέγοντας ψέματα ότι βρίσκονται σε ετεροφυλόφιλες σχέσεις ή επιλέγουν να απομονωθούν εντελώς και χάνουν τα υποστηρικτικά τους δίκτυα.

Τα συναισθήματα πριν και μετά το coming out

Το coming out περιγράφεται ως διαδικασία που δυσκολεύει συναισθηματικά τις ομοφυλόφιλες γυναίκες. Η προετοιμασία της αποκάλυψης συνεπάγεται άγχος, αγωνία, ανασφάλεια και φόβο για την αντίδραση των άλλων, την ρήξη των σχέσεων με αγαπημένα πρόσωπα και την απογοήτευση που θα τους προκαλέσουν. Ενοχή και ντροπή νιώθουν συχνά μέχρι να βγουν από την ντουλάπα, λόγω του ότι κρύβουν την αλήθεια και αυτό τους δημιουργεί την αίσθηση ότι κάνουν κάτι απαγορευμένο και

κακό. Οι Weber-Gilmore et al. (2011) περιγράφουν την περίοδο πριν το coming out ως ιδιαίτερα στρεσογόνα με τα ομοφυλόφιλα άτομα να βιώνουν αντικρουόμενα συναισθήματα, αφού από τη μία επιθυμούν να ανακουφιστούν αποκαλύπτοντας την ταυτότητά τους, από την άλλη υπάρχει ο φόβος των αρνητικών επιπτώσεων που μπορεί να έχει αυτό στη ζωή τους.

Αφού συμφιλιωθούν με την σεξουαλική τους ταυτότητα και επιλέξουν συνειδητά να την αποκαλύψουν σε κάποιον, έρχεται το αίσθημα της απελευθέρωσης, της ικανοποίησης και της λύτρωσης. Η βιβλιογραφία αναφέρει ότι το coming out μπορεί να λειτουργήσει ευεργετικά για το άτομο που το πραγματοποιεί. Αφού γίνει, τα άτομα νιώθουν πιο σίγουρα για τον εαυτό τους, ικανοποιημένα και υπερήφανα που βρήκαν το θάρρος να ολοκληρώσουν τη δύσκολη αυτή διαδικασία και επέλεξαν να μην κρύβονται. Η έξοδος από την ντουλάπα, όταν έχει την επιθυμητή έκβαση για τα άτομα που την τολμούν, προκαλεί θετικά συναισθήματα και βελτιώνει την ψυχική υγεία τους (Feldman & Wright, 2013).

5.2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Μέσω της παρούσας έρευνας προέκυψε ότι το coming out παίζει σημαντικό ρόλο στην ευημερία των ομοφυλόφιλων γυναικών. Η έξοδος από την ντουλάπα συχνά σηματοδοτεί τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης, τόσο με τον εαυτό τους, όσο και με το περιβάλλον και τους σημαντικούς άλλους. Αυτό βεβαίως δεν αποτελεί τον κανόνα, καθώς υπάρχουν περιπτώσεις που το coming out δεν έχει σαν αποτέλεσμα την αναμενόμενη αποδοχή από τους άλλους, αλλά φέρνει το άτομο αντιμέτωπο με ομοφοβικές αντιδράσεις (βία, στιγματισμό, εκφοβισμό, περιθωριοποίηση κλπ.) λόγω των προκαταλήψεων των άλλων. Οι λόγοι που αναφέρθηκαν ότι εγκλωβίζουν τις ομοφυλόφιλες γυναίκες στην ντουλάπα, γέννησαν προβληματισμούς, οι οποίοι με τη σειρά τους οδήγησαν στην δημιουργία προτάσεων για την βελτίωση των επιβαρυντικών συνθηκών, κάτω από τις οποίες οι ομοφυλόφιλες γυναίκες καλούνται να κάνουν coming out.

Από τις αναφορές των ομοφυλόφιλων γυναικών της έρευνας στην έλλειψη εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης της κοινωνίας σε θέματα που αφορούν την ΛΟΑΤ κοινότητα, αναδεικνύεται η ανάγκη του περιορισμού των κοινωνικών προκαταλήψεων έναντι της ομοφυλοφιλίας. Η ορατότητα των προβλημάτων που οι ομοφυλόφιλοι αντιμετωπίζουν είναι ένα μέσο για να επιτευχθεί το παραπάνω, ωστόσο

αυτό προϋποθέτει και μία βασική αλλαγή στην αντίληψη της κοινωνίας για την ομοφυλοφιλία συνολικά. Η εκπαίδευση από τα πρώτα χρόνια του σχολείου μέχρι και τις ανώτατες βαθμίδες θα μπορούσε να παίζει καθοριστικό ρόλο σε αυτό, με την εισαγωγή μαθημάτων για τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την διαφορετικότητα στο πρόγραμμα σπουδών. Συνδυαστικά, η κατάρτιση και επάρκεια των εκπαιδευτικών σε θέματα διαφορετικότητας βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού θα ήταν αναγκαία. Οι Γαζάκης κ.α. (2014) αναφέρουν ότι από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων θα έπρεπε να αναπτυχθούν πρωτοβουλίες στις σχολικές κοινότητες, ώστε να επιτευχθεί η ευαισθητοποίηση κατά των διακρίσεων και του ρατσισμού αλλά και η προώθηση της αποδοχής της διαφορετικότητας. Οι πρωτοβουλίες αυτές είναι απαραίτητο να απευθύνονται όχι μόνο στους μαθητές, αλλά και στους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι μέσω της διαρκούς επιμόρφωσης θα μπορούν να διδάξουν στους μαθητές τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επιπλέον, κατά τον Πανταζή (2015), η αντιρατσιστική εκπαίδευση κρίνεται απαραίτητη στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων και μεθόδων, αλλά και με καθηγητές επαρκώς εκπαιδευμένους σε θέματα διαφορετικότητας. Τα πανεπιστημιακά προγράμματα εκπαίδευσης διδακτικού προσωπικού με τη σειρά τους είναι υπεύθυνα να οδηγήσουν τους υποψήφιους εκπαιδευτικούς στην κατεύθυνση αυτή, εξοπλίζοντάς τους με τα σωστά εφόδια, όμως και οι ίδιοι χρειάζεται να είναι απαλλαγμένοι από προκαταλήψεις και στερεότυπα.

Μέσω της παρούσας έρευνας αναδείχθηκε η δυσκολία του ομοφυλοφίλων γυναικών να αποκαλύψουν την ταυτότητά τους, λόγω των κοινωνικών στερεοτύπων που ως μόνο αποδεκτό σεξουαλικό προσανατολισμό αναγνωρίζουν την ετεροφυλοφιλία. Κατά συνέπεια, οι γυναίκες οφείλουν να υιοθετούν συγκεκριμένους ρόλους στην ζωή τους (μητέρα -σύζυγος) ώστε να ικανοποιούν τις προσδοκίες της οικογένειάς τους και της κοινωνίας ευρύτερα. Αυτό σημαίνει για τις ομοφυλόφιλες γυναίκες ανελευθερία, άνιση μεταχείριση σε σχέση με τους ετεροφυλόφιλους άλλους και αφαίρεση βασικών δικαιωμάτων. Είναι επομένως σημαντικό να καταρριφθούν τα κοινωνικά στερεότυπα και να γίνουν ορατά τα προβλήματα των ΛΟΑΤ ατόμων σε σχέση με τα δικαιώματα και τις διακρίσεις που υφίστανται βάσει του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Σημαντικοί σύμμαχοι σε αυτό θα πρέπει να είναι οι επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με την ΛΟΑΤ κοινότητα για να προσφέρουν υπηρεσίες, βοήθεια και υποστήριξη. Όπως αναφέρει ο Χαμτζούδης (2015), προγράμματα και δομές σχεδιασμένες κατάλληλα και επανδρωμένες με επιστημονικό

προσωπικό ειδικά εκπαιδευμένο, θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως δίκτυα για την ενδυνάμωση και υποστήριξη των ομοφυλόφιλων ατόμων. Επίσης, παρεμβάσεις προσανατολισμένες στην εκπαίδευση της κοινωνίας μπορούν να σχεδιαστούν από κοινωνικούς φορείς και να απευθύνονται στο ευρύ κοινό, για τον σκοπό της ευαισθητοποίησής του πάνω σε θέματα σεβασμού και αποδοχής της διαφορετικότητας.

Ο περιορισμένος αριθμός ερευνών στον Ελλαδικό χώρο σε θέματα γύρω από το coming out, δημιουργεί την ανάγκη για παραπάνω ερευνητική δράση. Θέματα όπως η ύπαρξη ή μη υποστηρικτικών δικτύων για τα ομοφυλόφιλα άτομα, η σχέση της θρησκευτικότητας και του κλεισίματος στην ντουλάπα, ο εκφοβισμός ομοφυλόφιλων παιδιών στο σχολείο, το coming out στην οικογένεια, η επάρκεια των διαφόρων επαγγελματιών που συνεργάζονται με ΛΟΑΤ άτομα σε θέματα διαφορετικότητας, οι διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού στην εργασία, η ψυχική επιβάρυνση που προκαλείται λόγω της μη πραγματοποίησης του coming out κ.α. θα μπορούσαν να αποτελούν μελλοντικά αντικείμενα έρευνας και να φέρουν επιστημονική γνώση πάνω στο θέμα του coming out.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Γαζάκης, Α., Συρρή, Δ. και Τάκης, Α., (2014) *Ρατσισμός και Διακρίσεις στην Ελλάδα Σήμερα*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ιδρύματος Χάινριχ Μπελ Ελλάδας.
2. Θεοφιλόπουλος, Θ. και Παγάνης, Φ., (2019) *Η ΛΟΑΤ κοινότητα και τα μέσα ενημέρωσης: οδηγός για επαγγελματίες ΜΜΕ*. Αθήνα: ΚΜΟΠ Κέντρο Κοινωνικής Δράσης και Καινοτομίας & Colour Youth Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας.
3. Ιωσηφίδης, Θ., (2008) *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
4. Λαγουμιντζής, Γ., Βλαχόπουλος, Κ. και Κουτσογιάννης, Κ., (2015) *Μεθοδολογία της Έρευνας στις Επιστήμες Υγείας*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
5. Πανταζής, Β., (2015) *Αντιρατσιστική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Κάλλιπος.
6. Τσιώλης, Γ., (2014) *Μέθοδοι και Τεχνικές Ανάλυσης στην Ποιοτική Έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.
7. Χαμτζούδης, Ν., (2015) *Η νομική προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου: καταπολεμώντας τις διακρίσεις, τα εγκλήματα μίσους και τη ρητορική μίσους*. Αθήνα: Colour Youth – Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας.
8. Πύλλη, Μ. & Ραφτόπουλος, Β., (2012) Περιγραφή των βασικών μεθόδων δειγματοληψίας των δύσκολα προσβάσιμων πληθυσμών που χρησιμοποιούνται στην επιτήρηση της HIV λοίμωξης, *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής*, 29(6), σελ.737-743.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Beals, K.P. & Peplau, L.A. (2005) Identity Support, Identity Devaluation, and Well-Being Among Lesbians, *Psychology of Women Quarterly*, 29(2), pp. 140-148.
2. Braun, V., & Clarke, V., (2006) Using Thematic Analysis in Psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), pp. 77-101.
3. Brown, M., (2000) *Closet space: Geographies of metaphor from the body to the globe*. London England: Routledge.

4. Button, S.B., (2001) Organizational efforts to affirm sexual diversity: A cross-level examination. *Journal of Applied Psychology*, 86(1), pp.17-28.
5. Charlsworth, J. (2015) *That's So Gay!: Challenging Homophobic Bullying*. London: Jessica Kingsley Publishers.
6. Chirrey, D., (2003) 'I hereby come out': What sort of speech act is coming out?, *Journal of Sociolinguistic*, 7(1), pp. 24-37.
7. D'Augelli, A.R., Pilkington, N.W. and Hershberger, S.J., (2002) Incidence and mental health impact of sexual orientation victimization of lesbian, gay, and bisexual youths in high school, *School Psychology Quarterly*, 17(2), pp.148-167.
8. Diamond, L., (2016). Sexual Fluidity in Male and Females, *Current Sexual Health Reports*, 8, pp. 249-256.
9. Drescher, J. (2015) Out of DSM: Depathologizing Homosexuality. *Behavioral Sciences*, 5(4), pp.565-575.
10. Feldman, S.E. and Wright, J., (2013) Dual Impact: Outness and LGB Identity Formation on Mental Health, *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 25(4), pp. 443-464.
11. Flowers, P. & Buston, K., (2001) "I was terrified of being different": exploring gay men's accounts of growing-up in a heterosexist society, *Journal of Adolescence*, 24, pp.51-65.
12. Griffith, K.H., & Hebl, M. R., (2002) The disclosure dilemma for gay men and lesbians: "Coming out" at work, *Journal of Applied Psychology*, 87(1), pp.1191-1199.
13. Harry, J., (2010) Being Out, *Journal of Homosexuality*, 26(1), pp. 25-40.
14. Haxhe S., Cerezo, A., Bergfeld, J. and Walloch J.C. (2017) Siblings and the Coming-Out Process: A Comparative Case Study, *Journal of Homosexuality*, 65(4), pp.407-426.
15. Herek, G. M., (1996) Why tell if you're not asked? Self-disclosure, intergroup contact, and heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men. In Herek, G. M., Jobe, B. and Carney R. M. (Eds.), *Worlds of desire. Out in force: Sexual orientation and the military*, University of Chicago Press, pp. 197–225.
16. Herek, G. M., (1998) Heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men: Correlates and gender differences. *Journal of Sex Research*, 25(4), pp. 451–477.

17. Herek, G. M., Gillis, J. R., & Cogan, J. C., (1999) Psychological sequelae of hate-crime victimization among lesbian, gay, and bisexual adults. *Journal of Consulting Clinical Psychology*, 67 (6), pp 945–951.
18. Herek, G. M., (2004) Beyond “Homophobia”: Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century, *Journal of NSRC*, 1(2) , pp. 6–24.
19. Herek, G. M., (2007) Confronting Sexual Stigma and Prejudice: Theory and Practice, *Journal of Social Issues*, 63(4), pp. 905-925.
20. Kantrowitz, B., (1996) Gay families come out, *Newsweek*, 78, pp. 51-56.
21. King, E.B., Mohr, J.J., Peddie, C.I., Jones, K.P. and Kendra, M., (2017) Predictors of Identity Management: An Exploratory Experience-Sampling Study of Lesbian, Gay, and Bisexual Workers, *Journal of Management*, 43(2), pp.476-502.
22. Knoble, N.B. & Linville, D., (2010) Outness and Relationship Satisfaction in Same-Gender Couples, *Journal of Marital and Family Therapy*, 38(2), pp.330-339.
23. Legate, N., Ryan, R.M. and Weinstein, N., (2012) Is Coming Out Always a “Good Thing”? Exploring the Relations of Autonomy Support, Outness, and Wellness for Lesbian, Gay, and Bisexual Individuals, *Social Psychological and Personality Science*, 3(2), 145-152.
24. Locke, J., (1998) Treatment of Homophobia in a gay male adolescent. *American Journal of Psychotherapy*, 52(1), pp.202-214.
25. Malterud, K. and Bjorkman, M., (2016) The Invisible Work of Closeting: A Qualitative Study About Strategies Used by Lesbian and Gay Persons to Conceal Their Sexual Orientation, *Journal of Homosexuality*, 63(10), pp. 1339-1354.
26. Militello, K., (2015) Managing a Homosexual Identity within a Heteronormative Workplace Environment, *Sociological Imagination: Western’s Undergraduate Sociology Student Journal*, 4(1), pp.1-9.
27. Morris, J.F., (2008) Lesbian Coming Out as a Multidimensional Process, *Journal of Homosexuality*, 33(2), pp.1-22.
28. Mosher, C.M., (2001) The Social Implications of Sexual Identity Formation and the Coming-Out Process: A Review of the Theoretical and Empirical Literature, *The Family Journal*, 9(2), pp. 164-173.

29. Newcomb, M.E., & Mustanski, B. (2009) Internalized homophobia and internalizing mental health problems: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 30(8), pp. 1019-1029.
30. Oswald, R.F. and Culton, L., (2003) Under the Rainbow: Rural Gay Life and Its Relevance for Family Providers, *Family Relations*, 51(2), pp.52-81.
31. Panarello, A.M. (2012) Predictor Variables Associated with Disclosure and Concealment of Sexual Orientation. Phd Thesis, Philadelphia: College of Osteopathic Medicine.
32. Polite, D.F., & Beck, C.T., (2010) Generalization in quantitative and qualitative research: Myths and strategies. *International Journal of Nursing Studies*, 47, pp.1451-1458.
33. Potoczniak, D. J., Aldea, M. A., & DeBlaere, C. (2007) Ego identity, social anxiety, social support, and self-concealment in lesbian, gay, and bisexual individuals. *Journal of Counseling Psychology*, 54(4), pp. 447–457.
34. Puckett, J.A., Horne, S.G., Levitt, H.M., and Reeves, T., (2011) Out in the Country: Rural Sexual Minority Mothers, *Journal of Lesbian Studies*, 15(2), pp. 176-186.
35. Ragins, B.R., Singh R., & Cornwell, J.M., (2007) Making the invisible visible: fear and disclosure of sexual orientation at work. *Journal of Applied Psychology*, 92(4), pp.1103–1118.
36. Rothberg, B., & Weinstein, D., (1996) Aprimer on lesbian and gay families. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 4(2), pp.55-68.
37. Sell, R.L., (1997) Defining and Measuring Sexual Orientation: A Review. *Archives of Sexual Behavior*, 26(6), pp. 643-658.
38. Snively, C.A., Kreuger, L., Stretch, J.J., Watt, J.W. and Chadha, J. (2008) Understanding Homophobia, *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 17(1), pp. 59-81.
39. Stein, T., (1997) Deconstructing Sexual Orientation, *Journal of Homosexuality*, 34(1), pp. 81-86.
40. Schope, R.D., (2002) The decision to Tell, *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 14(1), pp. 1-22.
41. Schope, R.D., & Eliason, M.J., (2008) Thinking Versus Acting, *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 11(4), pp.69-92.

42. Weber-Gilmore, G., Rose, S. and Rubinstein, R. (2011) The Impact of Internalized Homophobia on Outness for Lesbian, Gay, and Bisexual Individuals. *The Professional Counselor*, 1(3), pp. 163-175.
43. Whitman, C. & Nadal, K., (2015) Sexual Minority Identities: Outness and Well-Being Among Lesbian, Gay, and Bisexual Adults, *Journal of Gay & Lesbian Mental Health*, 19(4), pp. 370-396.
44. Wienke, C. & Hill, G., (2013) Does Place of Residence Matter? Rural–Urban Differences and the Wellbeing of Gay Men and Lesbians, *Journal of Homosexuality*, 60(9), pp. 1256-1279.
45. Zoeterman, S.E. and Wright A.J., (2014) The Role of Openness to Experience and Sexual Identity Formation in LGB Individuals: Implications for Mental Health, *Journal of Homosexuality*, 61(2), pp. 334-353.

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

1. Βουλή των Ελλήνων, (2005). *Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού*, 18 Ιανουαρίου 2005. Διαθέσιμο στο https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=160afc94-df13-464f-b685-71bb0032c2a5 [πρόσβαση στις 19/12/2019]
2. Βουλή των Ελλήνων, (2014). *Τροποποίηση του ν. 927/1979 (Α' 139) και προσαρμογή του στην απόφαση – πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28ης Νοεμβρίου 2008, για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (L 328) και άλλες διατάξεις*. 9 Σεπτεμβρίου 2014, Διαθέσιμο στο <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/bcc26661-143b-4f2d-8916-0e0e66ba4c50/%20t-1328-pap.pdf> [πρόσβαση στις 19/12/2019]
3. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, (2005). *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, 27 Ιανουαρίου 2005, Διαθέσιμο στο <https://www.synigoros.gr/resources/nomos3304--3.pdf> [πρόσβαση στις 19/12/2019]

4. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, (2008). *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, 26 Νοεμβρίου 2008, Διαθέσιμο στο <http://users.uoa.gr/~ggeorgiades/3719-2008.pdf> [πρόσβαση στις 20/12/2019]
5. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, (2013). *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, 20 Μαρτίου 2013, Διαθέσιμο στο <http://www.ggb.gr/sites/default/files/basic-page-files/%CE%BD.%204139-2013.pdf> [πρόσβαση στις 20/12/2019]
6. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, (2015). *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, 24 Δεκεμβρίου 2015, Διαθέσιμο στο [file:///C:/Users/User/Downloads/document%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/document%20(1).pdf) [πρόσβαση στις 21/12/019]
7. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, (2016). *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, 9 Δεκεμβρίου 2016, Διαθέσιμο στο https://www.synigoros.gr/resources/N4443_2016.pdf [πρόσβαση στις 19/12/2019]
8. Κέντρο Ερευνών Για Θέματα Ισότητας (2018) *Διακρίσεις λόγω ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού: Δεδομένα, Θεσμικό Πλαίσιο και Ποιοτική Διερεύνηση*. Διαθέσιμο στο: <https://kethi.gr/diakrisis-logo-taftotitas-fylou-ke-sexoualiku-prosanatolismou-dedomena-thesmiko-pliesio-ke-piotiki-diervnisi/> [πρόσβαση στις 19/1/2020]
9. American Psychological Association (1991) *Avoiding Heterosexual Bias in Language*. Διαθέσιμο στο: <https://www.apa.org/pi/lgbt/resources/language> [πρόσβαση στις 4/3/2020]
10. American Psychological Association (2019) *Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender*. Διαθέσιμο στο <https://www.apa.org/topics/lgbt/index> [πρόσβαση στις 13/12/2019]
11. European Court of Human Rights (2013) Press Release: Reasons for excluding same-sex couples from “civil unions” under Greek law were not convincing. Διαθέσιμο στο: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=ECHR RSSfeeds&c> [πρόσβαση στις 18/1/2020]
12. EU Open Data Portal (2014) EU LGBT Survey European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey – Main Results. Διαθέσιμο στο: <https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/survey-eu-lesbian-gay-bisexual-transgender> [πρόσβαση στις 21/1/2020]

13. EU Open Data Portal (2019) Special Eurobarometer 493: Discrimination in the EU (including LGBTI). Διαθέσιμο στο: https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2251_91_4_493_ENG [πρόσβαση στις 22/1/2020]
14. ILGA – World (2019) Maps – Sexual Orientation Laws In The World – 2019. Διαθέσιμο στο: <https://ilga.org/maps-sexual-orientation-laws> [πρόσβαση στις 18/1/2020]
15. ILGA - EUROPE (2019) Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People covering events that occurred between January-December 2018. Διαθέσιμο στο: <https://www.ilga-europe.org/annualreview/2019> [πρόσβαση στις 20/1/2020]
16. Kite, M.E. &Whitley, B.E., (2016). *Psychology of Prejudice and Discrimination*. Διαθέσιμο στο <https://books.google.gr/books?id=yHITDAAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> [πρόσβαση στις 17/12/2019]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1: Οδηγός Συνέντευξης

1. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο:
2. Σεξουαλική ταυτότητα:
3. Ηλικία:
4. Τόπος γέννησης:
5. Τόπος διαμονής:
6. Μορφωτικό επίπεδο:
7. Οικογενειακή κατάσταση:
8. Τομέας απασχόλησης:

2. ΚΥΡΙΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

1. α. Πόσο out θα λέγατε ότι είστε και σε ποιους τομείς της ζωής σας;
β. Θα θέλατε να είσαι out σε άλλους τομείς αλλά δεν είστε και σε ποιους;
γ. Τι είναι αυτό που σας εμποδίζει από το να είστε out στους υπόλοιπους τομείς;
2. α. Σε ποιους ανθρώπους έχετε κάνει coming out?
β. Πως γίνεται η επιλογή των ανθρώπων που κάνετε coming out?
γ. Μετά το coming out πως θα χαρακτηρίζατε τη σχέση σας με τα συγκεκριμένα άτομα;
δ. Θα θέλατε να είστε out και σε άλλους ανθρώπους και αν ναι, σε ποιους; Για ποιους λόγους δεν είστε;
3. Αν μπορούμε να μιλήσουμε συνοπτικά για τους παράγοντες εκείνους που σας βοηθάνε ή σας δυσκολεύουν να κάνετε coming out, τι είναι τελικά αυτό που επηρεάζει το αν θα είστε out ή όχι;
4. Από ποια διαδικασία περάσατε μέχρι να πάρετε την απόφαση να γνωστοποιήσετε την σεξουαλική σας ταυτότητα;
5. α. Ποιες ήταν οι προσδοκίες σας κάνοντας coming out?
β. Τι άλλαξε στη ζωή σας, θετικά ή αρνητικά, κάνοντας coming out?

Παράρτημα 3: Έντυπο Συναίνεσης

Αριθμός συνέντευξης/ Αρχικά

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ

Έρευνα: « Εγκαταλείποντας την ντουλάπα: τα στάδια του coming out ομοφυλόφιλων γυναικών στην Ελλάδα, παράγοντες που το επηρεάζουν και συνέπειες»

Σκοπός έρευνας: Η μελέτη του *coming out* ομοφυλόφιλων γυναικών στην Ελλάδα, με επιμέρους στόχους τον εντοπισμό των *παραγόντων* που επηρεάζουν την απόφαση του coming out και τις πιθανές *συνέπειες* από την γνωστοποίηση ή μη του σεξουαλικού τους προσανατολισμού.

Έντυπο συναίνεσης για την ερευνητική συνέντευξη

Εάν συμφωνείτε να συμμετέχετε παρακαλώ συμπληρώστε την παρακάτω φόρμα.

Επιβεβαιώνω ότι διάβασα τα παραπάνω, κατανοώ τον σκοπό της έρευνας και είχα την ευκαιρία να ρωτήσω οτιδήποτε θέλησα.

Κατανοώ ότι η συμμετοχή μου στην έρευνα είναι εθελοντική και ότι έχω την δυνατότητα να την αποσύρω ανά πάσα στιγμή χωρίς καμία συνέπεια και χωρίς να υποχρεούμαι να αναφέρω τους λόγους. Σε περίπτωση που δεν επιθυμώ να απαντήσω κάποια/ες ερωτήσεις μπορώ να αρνηθώ να το κάνω.

Κατανοώ ότι η εχεμύθεια και ανωνυμία για ότι πω είναι εγγυημένη. Το όνομα μου και η ταυτότητα μου γενικότερα δεν θα είναι διαθέσιμα ή αναγνωρίσιμα σε άρθρο/α που θα προκύψουν από την εν λόγω έρευνα.

Συμφωνώ στην μαγνητοφώνηση της συνέντευξης. Κατανοώ ότι το ακουστικό υλικό θα χρησιμοποιηθεί καθαρά και μόνο για την ανάλυση και ότι μικρά αποσπάσματα - από τα οποία ΔΕΝ θα είναι αναγνωρίσιμη η ταυτότητα μου - μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την συγγραφή άρθρου/ων. Κατανοώ ότι κανείς εκτός από τον/τους ερευνητές δεν θα έχει πρόσβαση στο ακουστικό υλικό.

Συμφωνώ να συμμετέχω σε αυτήν την ερευνητική συνέντευξη.

Ονοματεπώνυμο συμμετέχοντα

Ημερομηνία

Υπογραφή

Ερευνητής

Ημερομηνία

Υπογραφή